

WSTĘP

Baranów, to miejscowość położona na styku Pradoliny Wieprza i Wysoczyzny Lubartowskiej (51°33" szerokości geograficznej północnej i 22°8" długości geograficznej wschodniej, 150 m n.p.m.).

Baranów usytuowany jest w pradolinie rzeki Wieprz, na lewym brzegu, w odległości około 1 km od rzeki. Od strony północnej otoczony zakolami Wieprza, rozległymi obszarami podmokłymi, bagnistymi i torfowiskami. Od południa osłania miejscowość opadające ku rzece zbocze pradoliny Wieprza, w części zalesione oraz pola uprawne z glebami słabymi. W glebie występują liczne glinki ceramiczne.

Baranów zaliczany jest do grupy małych miast prywatnych, które nigdy nie osiągnęły większego znaczenia kulturalnego i gospodarczego. Początkowo dynamiczny rozwój miejscowości zawdzięczała korzystnemu położeniu przy szlaku komunikacyjnym Lublin - Łuków - Siedlce (tzw. szlak podlaski) i przeprawie przez rzekę Wieprz. Z czasem jednak w miarę powstawania korzystniejszych połączeń komunikacyjnych oraz częstych pożarów miejscowość zupełnie podupadła, schodząc wreszcie do rzędu osady, czym jest do chwili obecnej.

W Baranowie od chwili powstania osady aż do połowy XX wieku dominowała zabudowa drewniana. Prowincjonalne położenie miasta i słaba kondycja gospodarcza pozwala przypuszczać, że Baranów nie posiada ciekawych zabytków architektonicznych. Tak jednak nie jest. Wzniesiony w latach 1764 - 1781 późnobarokowy kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela wraz z dzwonnica i otaczającym teren kościelny parkanem jest na pewno jednym z ciekawszych zespołów architektonicznych z tego okresu na terenie północnej Lubelszczyzny. Zachowana do chwili obecnej świątynia zasadniczo nie zmieniła swojego wyglądu od czasu jej powstania. Prace wykonywane przy obiekcie miały charakter renowacyjny, nie zmieniając w istotny sposób bryły i wystroju. Prawdą jest, że istnieją większe i okazalsze świątynie z tego okresu na terenie Lubelszczyzny Np. kościół św. Anny w Lubartowie (1733 - 1738), kościół Pijarów w Chełmie (1753 - 1763), czy też kościół parafialny we Włodawie (1741 - 1780). Są to jednak kościoły znacznie różniące się od świątyni w Baranowie. Podstawową różnicą jest zastosowanie elipsy jako planu nawy głównej, która otoczona jest bocznymi kaplicami. Kościół w Baranowie jest przykładem małego obiektu sakralnego na planie prostokąta z prezbiterium zakończonym półkoliście, o prostej przejrzystej bryle z ciekawą bogato zdobioną fasadą. Kościół wraz z ogrodzeniem i bramą-dzwonnica jest jednolitym stylowo i zwartym pod względem kompozycyjnym zespołem architektonicznym, który może być przykładem

ostatniej fazy prowincjonalnego, XVIII-wiecznego budownictwa w Polsce.

O temacie mojej pracy magisterskiej zdecydował fakt, iż urodziłem się i mieszkam w Baranowie nad Wieprzem. Najciekawszym obiektem w mojej rodzinnej miejscowości bez wątpienia jest kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela. Ze świątynią tą jestem związany również emocjonalnie, ponieważ wszystkie sakramenty, które przyjąłem miały miejsce w baranowskim kościele parafialnym. Chęć poznania historii miejscowości Baranów i najciekawszego w niej zabytku skłoniła mnie do obrania tego tematu pracy magisterskiej.

Pisanie pracy rozpocząłem od poszukiwań materiałów o baranowskim kościele w Państwowej Służbie Ochrony Zabytków (dalej PSOZ) w Lublinie. W PSOZ dotarłem do tzw. białych kart kościoła pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela w Baranowie. Niestety informacje tam zawarte są bardzo ogólne. Znalazłem tam jednak wzmiankę o tym, że istnieje praca dotycząca interesującego mnie obiektu. Było to studium autorstwa Adama Piesio pod tytułem "Późnobarokowy kościół w Baranowie nad Wieprzem" zamieszczone w Rocznikach Humanistycznych. Po nieudanych poszukiwaniach w bibliotece Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, pracę odnalazłem w bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dalej KUL). W archiwum PSOZ odnalazłem również maszynopis dotyczący miejscowości Baranów. Jest to praca napisana przez Ewę Bortkiewicz pod tytułem "Baranów Studium historyczno-urbanistyczne". Pozycja ta zawiera wiele cennych informacji dotyczących przede wszystkim historii miejscowości Baranów. Z adnotacji w archiwum PSOZ wynikało, że identyczny maszynopis znajduje się w Urzędzie Gminy w Baranowie. Dzięki uprzejmości pracowników Urzędu Gminy w późniejszej pracy korzystałem właśnie z tego egzemplarza. Kolejnym etapem pracy była wizyta u księdza Andrzeja Domańskiego, który pełni obowiązki proboszcza parafii w Baranowie. Ksiądz proboszcz udostępnił mi materiały znajdujące się w archiwum parafialnym. Do najciekawszych z nich należą tzw. białe karty dotyczące wyposażenia kościoła oraz "Kronika Rzymskokatolickiej Parafii św. Jana Chrzciciela w Baranowie", która zawiera wiele cennych informacji dotyczących historii parafii. Następnie dzięki uprzejmości księdza Andrzeja Padewskiego, który pełni obowiązki wikarego w parafii baranowskiej kilkakrotnie penetrowałem zakamarki świątyni. W swej pracy korzystałem również z zasobów Archiwum Kurii Lubelskiej (dalej AKL), gdzie dotarłem do akt dotyczących parafii w Baranowie. Penetrując Archiwum Państwowe w Lublinie nie odnalazłem wartościowych materiałów na temat interesującej mnie świątyni. Po zapoznaniu się z artykułem Adama Piesio dotyczącym kościoła w Baranowie udałem się do dwóch świątyń (w Puchaczowie i Stróży), które prawdopodobnie zostały zbudowane przez tego samego architekta, co kościół w Baranowie. Na miejscu przystąpiłem do wykonania

dokumentacji fotograficznej. Dokumentację fotograficzną kościoła w Baranowie wykonałem w jesieni roku 2000 i wiosną roku 2001.

Pracę swą podzieliłem na dziewięć rozdziałów:

Rozdział I zawiera stan badań, w którym przedstawiłem najwartościowsze publikacje, wykorzystywane podczas pisania pracy. Rozdział II zawiera krótki rys historyczny miejscowości Baranów od chwili jej powstania do czasów współczesnych, oraz wydarzenia mające wpływ na rozwój Baranowa. W rozdziale trzecim zająłem się 450-letnią historią parafii w Baranowie. W tej części pracy starałem się ustalić między innymi (od dziewiętnastego wieku) kapłanów pełniących obowiązki duszpasterskie w mojej parafii. Tematem kolejnego czwartego rozdziału jest historia kościoła w Baranowie. Zamieszczam w nim informacje o pierwszej drewnianej świątyni oraz budowie i remontach świątyni powstałej w osiemnastym wieku. Rozdział piąty to opis budynku kościoła, który zawiera następujące podrozdziały: lokalizacja i otoczenie, materiały, z jakich został zbudowany kościół, rzut i bryła obiektu, opis zewnętrzny świątyni i opis wnętrza. Brama-dzwonnica i parkan to tytuł rozdziału szóstego, w którym znajduje się opis obiektów wchodzących wraz z kościołem w skład zespołu architektonicznego. Rozdział siódmy poświęcony jest wyposażeniu kościoła w zabytki snycerskie, malarskie i rzeźbiarskie. W każdej z tych grup opisane są najciekawsze obiekty stanowiące wyposażenie baranowskiego kościoła. Kolejny rozdział ósmy zawiera analizę architektoniczną kościoła św. Jana Chrzciciela oraz próbę ustalenia jego atrybucji. Ostatnią częścią pracy jest zakończenie, w którym przedstawiam ogólną ocenę baranowskiego kościoła oraz wyniki badań. Za zakończeniem umieściłem załączniki i materiał fotograficzny.

Mam nadzieję, że sporządzona monografia posłuży do lepszego poznania i propagowania tego ciekawego obiektu.

Rozdział I. STAN BADAŃ

Literatura dotycząca kościoła parafialnego pod wezwaniem świętego Jana Chrzciciela w Baranowie ogranicza się zaledwie do kilku pozycji i to w większości niepublikowanych. Najbogatszym źródłem informacji dotyczących kościoła w Baranowie jest studium autorstwa Adama Piesio zamieszczone w "Rocznikach Humanistycznych" KUL. W wymienionym opracowaniu autor zawarł rys historyczny kościoła, jego

szczegółowy opis oraz podjął próbę ustalenia jego atrybucji. Jest to najpełniejsze opracowanie, gdyż Piesio spenetrował różnorodne materiały archiwalne.

Drugą wartościową pozycją dotyczącą kościoła oraz miejscowości Baranów jest niepublikowana monografia autorstwa Ewy Bortkiewicz. Autorka przedstawia rys historyczny miejscowości powołując się na pierwsze źródła pisane. Praca zawiera również informacje dotyczące działalności gospodarczej i budowlanej w Baranowie.

Przechowywana w biurze PSOZ w Lublinie tzw. "Biała Karta" zawiera opis budynku kościoła oraz prac konserwatorskich. Ujęty rys historyczny badanego obiektu zarówno w "Białej Karcie", jak i w pracy Ewy Bortkiewicz, jest w większości powieleniem wiadomości z pracy Adama Piesio.

Najpełniejsze opracowanie wystroju malarskiego i rzeźbiarskiego kościoła w Baranowie znajduje się w "Białych Kartach" sporządzonych przez Biuro Dokumentacji Zabytków w 1977 roku, obecnie przechowywanych w Archiwum parafialnym.

Istnieje pewna grupa publikacji mających znaczenie uzupełniające. Z pozycji tych należy wskazać: "Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce" t.22, Kronika Rzymskokatolickiej parafii świętego Jana Chrzciciela w Baranowie, „Baranów - Zarys historii i rozwoju szkolnictwa”. W wymienionych pozycjach znajdują się informacje o mniejszej wadze, lecz istotne dla pełniejszego poznania całości zagadnienia.

Rozdział II. RYS HISTORYCZNY MIEJSCOWOŚCI BARANÓW

Ślady osadnictwa na ziemi baranowskiej sięgają epoki kamiennej, czyli trzeciego tysiąclecia przed naszą erą. Świadczą o tym nieliczne wykopaliska (narzędzia kamienne) znalezione na terenie miejscowości (przechowywane między innymi w Szkole Podstawowej w Baranowie). Niestety teren Baranowa nigdy nie był obiektem badań archeologicznych. Trudno, więc powiedzieć, co działo się na tych ziemiach w odległych czasach. Biorąc jednak pod uwagę wykopaliska w sąsiednim Drążgowie ziemia ta może kryć wiele niespodzianek.

Pierwszą wzmianką o miejscowości Baranów jest "Akt erygowania parafii w Drążgowie" (pierwsza nazwa miejscowości zapisana w dokumentach brzmi Drzazgów) w 1334 roku. W akcie tym pisze się o włączeniu do parafii Drążgów miejscowości: Sobieszyn, Laskowice (pierwsza nazwa miejscowości Baranów), Blizocin, Składów, Rudno, Pogonów, Osmolice, Sarny. Aż do XV wieku Laskowice były własnością królewską. Wsią zarządzała w imieniu króla rycerska rodzina Ślizów. Od 1428 roku Pakosz, przed 1442r. Michał. W 1442 Michał Śliz z Pierzchowa zastawia Laskowice za

150 grzywien swojej siostrze Pachnie jako posag. Brak jakichkolwiek danych czy Laskowice były siedzibą rodu Ślizów. Można jednak przypuszczać, że nie gdyż w innym wypadku nazwa miejscowości miałyby jakiś związek z nazwą rodu. Nie zachowały się też żadne ślady architektury z tamtego okresu.

Jedną z najważniejszych dat w historii miejscowości Baranów jest rok 1503, kiedy to król Aleksander Jagiellończyk nadaje wieś Laskowice i pobliską Czołnę w dożywotnie posiadanie Mikołajowi Firlejowi z Dąbrownicy. Od tej chwili historia Baranowa związana jest na ponad sto lat z rodziną Firlejów herbu Lewart. Firlejowie posiadali duże posiadłości ziemskie w XVI wieku na terenie północnej Lubelszczyzny. Dzięki Firlejom powstało kilka miast (Np. Baranów), a już istniejące zyskiwały na znaczeniu (Janowiec, Lubartów). Zwiększyło się znaczenie szlaków komunikacyjnych biegnących przez ich posiadłości, wspomniany już szlak podlaski przez Baranów na Podlasie i Mazowsze (zachowała się wzmianka już z 1471 roku o przeprawie przez rzekę Wieprz w Baranowie).

Osiemnastego marca 1544 roku na Sejmie Piotrowskim król Zygmunt Stary zezwala Piotrowi Firlejowi (synowi Mikołaja) na założenie miasta Baranowa na terenie wsi Laskowice (akt lokacji nie zachował się do chwili obecnej).

Trzynastego listopada 1544 roku Baranów otrzymuje prawa miejskie. Można przypuszczać, że miał wówczas dwa przywileje: królewski i właścicieli miasta. Miasto otrzymało prawa magdeburskie. Władzę Baranowa tworzyli: wójt, burmistrz i rada (rajcy). Centrum miasta stanowił rynek z drewnianym kościołem parafialnym. W zapisie z 1571 roku Piotr Firlej dedykuje "Księgę Miasta Baranowa" synowi i następcy Mikołajowi. Ratusz (drewniany) wzniesiono już w 1574 roku. W tym czasie miastu zezwolono na używanie pieczęci z herbem Firlejów Lewart (zachowanej w księdze Miasta Baranowa). Jak wszystkie miasta prywatne Baranów był zobowiązany do uiszczania powinności wobec dziedzica. Najprawdopodobniej panowała gospodarka czynszowa (miasto płaciło dziedzicowi czynsz).

Położenie Baranowa nad przeprawą przez wówczas spławną rzekę Wieprz dostarczało miastu środków (opłata za przejście przeprawy). Niestety pieniądze te musiały być dzielone dla lewobrzeżnego Baranowa i prawobrzeżnego Drażgowa, co oczywiście nie było korzystne dla obu miast. Baranów jako własność Firlejów przeżywał rozkwit gospodarczy, właściciele miasta byli ludźmi zamożnymi i energicznymi.

Główne zajęcie mieszczan w XVI wieku obok obsługi szlaku komunikacyjnego stanowiło rzemiosło, handel i rolnictwo. Akta z tego okresu wskazują na rozwój charakterystycznego dla Baranowa garncarstwa (ten rodzaj rzemiosła przetrwał aż do

lat siedemdziesiątych XX wieku).

W 1582 roku było w mieście 34 rzemieślników, jednak przeważającą grupę mieszkańców stanowili rolnicy. Już w 1546 roku istniał w Baranowie browar. Najprawdopodobniej był własnością miasta, skoro w zapiskach z tego okresu określany jest jako "Browary Miejskie". Z tego okresu też pochodzą pierwsze zapiski o istnieniu rybnych stawów hodowlanych. W 1599 roku istniał młyn na rzece Wieprz stanowiący własność dziedzica. W 1563 roku powstała szkołka parafialna.

Głównym atrybutem odróżniającym Baranów od okolicznych wsi był targ i jarmarki. W 1553 roku król Zygmunt August nadaje miastu przywilej do prowadzenia cotygodniowego targu w poniedziałek i trzech jarmarków w roku (23 kwietnia, 21 września i 30 listopada). Zapiski w księgach królewskich z 1553 roku informują, że Baranów płacił 4 złote grosze sztosu, a w 1582 roku aż 8 złotych groszy (jeden z najwyższych sztosów na Lubelszczyźnie), co świadczy o bardzo szybkim rozwoju miasta.

Pod koniec XVI wieku (prawdopodobnie w 1588 roku) właścicielami Baranowa zostają Mikołaj, a następnie Andrzej Ponętowscy (byli oni synami Anny z Firlejów córki Mikołaja).

Od 1623 roku rozpoczyna się napływ ludności żydowskiej, która z biegiem czasu opanowuje prawie cały handel w mieście. Od tego czasu można przypuszczać, że większość zabudowań w rynku przechodzi w ręce kupców żydowskich.

W roku 1630 Baranów przechodzi w ręce Marcina Leśniowskiego by około 1650 roku przejść na pół wieku we władanie rodziny Rozwadowskich (wg źródeł historycznych od roku 1689 właścicielem Baranowa był Stanisław Rozwadowski - Stolnik Ziemi Łukowskiej).

Od połowy XVII wieku rozpoczął się ogólny proces przechodzenia gospodarki czynszowej na gospodarkę folwarczną, co było niekorzystne dla miast prywatnych, gdyż do obciążenia czynszem doszły dary w naturze i robociznie. Zwiększenie obciążenia względem dziedzica powodowało ubożenie mieszczan, a co za tym idzie i samego miasta.

Na przełomie XVII i XVIII wieku właścicielem Baranowa był Marcin Chomętowski. Wiek XVII wyniszczający dla Królestwa Polskiego nie oszczędził również interesującej nas miejscowości. Miasto ucierpiało wskutek wojen szwedzkich i zarazy. Wielki pożar w 1695 roku dobił i tak ubogi Baranów. Strawił on ogromną część zabudowy mieszkalnej i gospodarczej. Po pożarze w roku 1695 mieszczanie wysyłają prośbę do króla o zwolnienie z podatku. Pomimo starań ówczesnych właścicieli (Chomętowskich) miasto i parafia dalej ubożeje.

Z XVIII wieku pochodzą informacje o dworze i zabudowaniach folwarcznych położonych na wzgórzu na zachód od miasta. Brak jest jednak szczegółowych informacji określających ich kształt. Wiadomo tylko, że dwór był malowniczo usytuowany nad jednym ze stawów. Do chwili obecnej z zabudowań dworskich pozostał jedynie siedemnastowieczny lamus. Późniejsze zabudowania dworskie prawdopodobnie dziewiętnastowieczne rozebrano w latach sześćdziesiątych XX wieku.

W 1738 roku Baranów po raz kolejny zmienia właścicieli, tym razem staje się własnością rodziny Tarło, która w 1765 roku sprzedaje majątek Małachowski. Właścicielem miasta w 1786 roku jest Juliusz Małachowski, kolejnym właścicielem Baranowa po roku 1786 zostaje ("Generał Leytant") Arnold z Drozdowa Byszewski, a w dwadzieścia lat później jego spadkobierca Antoni Byszewski. W 1815 roku Antoni sprzedał całe dobra bratu Jakubowi Byszewskiemu. Następnymi właścicielami miasta stają się kolejno: w 1815r. Piotr Wichliński, w 1850r. Józefa z Walickich hr. Zamoyska, w 1870r. Zofia z Zamoyskich hr. Tarnowska.

W czasie powstania styczniowego w pobliskim Żyrzynie powstańcy pod wodzą pułkownika Kruka zorganizowali zasadzkę na oddział carski konwojujący pieniądze z Warszawy do Guberni Lubelskiej. Po stoczonym potyczce powstańcy udali się do Baranowa, gdzie została podjęta decyzja o rozwiązaniu oddziału. Podczas w/w starcia zginęło lub zmarło od odniesionych ran 14 powstańców, których mogiła zbiorowa znajduje się na cmentarzu parafialnym w Baranowie.

Od 1847 roku istniał szpital (dom schronienia dla ubogich). W 1858r. odbudowano most na Wieprzu zniszczony w latach czterdziestych. W 1866 roku zwolniono miasto z uiszczania wszelkich powinności wobec dziedzica. Z zachowanych dokumentów XIX wieku można zaobserwować przyrost ludności miasta, których liczba przedstawiała się następująco:

1828 rok	-	1324 mieszkańców
1854 rok	-	1831 mieszkańców
1856 rok	-	1495 mieszkańców
1865 rok	-	1628 mieszkańców

Spadek ludności w 1856 roku był spowodowany prawdopodobnie szerzącą się w tym okresie na ziemiach polskich epidemią cholery.

W 1870 roku wskutek represji carskich po powstaniu styczniowym i ogólnej bardzo złej sytuacji gospodarczej Baranów traci prawa miejskie. Po utracie praw miejskich można zaobserwować jednak powolny wzrost liczby mieszkańców:

1880 rok	-	1817 mieszkańców
1902 rok	-	1900 mieszkańców

1930 rok - 2079 mieszkańców (w tym 1092 Żydów)

W 1873 roku właścicielem Baranowa był Władysław Grosse, w 1875 roku Zusman i Abraham Witzowie, 1883 rok Iwan Kanty Piotrowski, który rozdrobnił majątek i sprzedał głównie obywatelom pochodzenia żydowskiego.

Na przełomie XIX i XX wieku w Baranowie funkcjonowały drobne zakłady przemysłowe takie jak: tartak parowy, browar, gorzelnia, cegielnia, młyn wodny i drukarnia.

Dwudziestego maja 1899 roku spłonęło 50 % osady, następne pożary trawiące osadę wybuchły w roku 1900, 1926, 1930. Pożar, który wybuchł w 1935 spowodował ogromne spustoszenie w zabudowie miasta między innymi spłonęły 83 domy mieszkalne.

W 1901 roku wybudowano nowy budynek szkoły przy rynku (poprzedni spłonął w 1900r.).

W 1936 roku w związku ze wzrostem liczby mieszkańców i wzrostem poziomu nauczania ze szkoły jednoklasowej do czteroklasowej rozpoczęto budowę nowej szkoły, ukończonej w 1938r.

W 1938 roku Baranów rozparcelowany jest wśród szesnastu nabywców. W 1944 roku ostateczna parcelacja majątku o powierzchni 150 ha, z czego 100 ha to stawy Wierzbickiego.

Przed drugą wojną światową większość mieszkańców Baranowa była pochodzenia Żydowskiego. W ich rękach znajdował się handel oraz rzemiosło. W Baranowie istniała bożnica i kirkut. W 1943 roku mieszkańcy Baranowa pochodzenia żydowskiego zostali wywiezieni przez hitlerowców. Po zakończeniu drugiej wojny światowej nie powrócił do Baranowa żaden z wywiezionych mieszkańców.

Po drugiej wojnie światowej znaczenie gospodarcze osady nie zmieniło się. Baranów w panującej gospodarce stał się typową miejscowością gminną, w której działalność gospodarcza ograniczała się do prowincjonalnego handlu i drobnych usług.

Osadę nadal niszczyły pożary w 1962r. i trzy w latach 1969 - 70:

- 1969 - spłonęło 141 budynków w tym 53 domy mieszkalne
- 1970 - spłonęło 37 budynków w tym 16 domów mieszkalnych
- 1970 - spłonęła część zabudowy rynku w tym 3 domy murowane i gospoda GS.

Większe inwestycje po drugiej wojnie światowej to w 1959r. elektryfikacja osady i nowa szosa do Puław, a w 1963r. wybudowanie Ośrodka Zdrowia i nowego betonowego mostu na rzece Wieprz.

W 1977r. osadę niszczyły kolejne dwa pożary.

W latach dziewięćdziesiątych największymi inwestycjami były: Szkoła

Podstawowa wraz z salą gimnastyczną, kanalizacja miejscowości wraz z oczyszczalnią ścieków.

W roku 2000 Baranów liczy około 1700 mieszkańców, z których część pracuje w pobliskich Puławach, a pozostali w zakładach pracy zlokalizowanych na terenie miejscowości i w rolnictwie. Najważniejsze zakłady pracy w Baranowie to: Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego "ALEKSANDER" i "ARGO COMERZ" (zatrudnia w sezonie około 150 osób), Gminna Spółdzielnia "SCH" (60 osób), Cukiernia (20 osób).

Malownicze położenie i bogata roślinność, która jest siedliskiem rzadkich gatunków ptaków (perkozy, derkacze, łabędzie, błotniarki i czarne bociany) oraz zwierząt (wydry, żółwie błotne, bobry, łosie) sprawiły, że Baranów znalazł się na terenie zaliczanym do Obszaru Chronionego Krajobrazu "Pradoliny Wieprza". Ze względu na położenie, miejscowość nie może liczyć na rozwój przemysłu, a planowane w latach dziewięćdziesiątych XX wieku promowanie Baranowa jako miejscowości turystycznej dotychczas nie przyniosło pozytywnych efektów.

Rozdział III. HISTORIA PARAFII W BARANOWIE n/WIEPRZEM

Pierwsze wzmianki archiwalne dotyczące przynależności kościelnej pochodzą z 1334 roku. Opisują one Laskowice jako wieś przynależną do nowoutworzonej parafii w Drażgowie.

Parafia w Drażgowie wraz z podległymi jej wsiami należała do dekanatu kazimierskiego w ramach archidiecezji krakowskiej. W latach 1419 - 1529 wieś Laskowice pełniła powinności również wobec plebana, Gołębskiego, co po powstaniu parafii w Baranowie stało się powodem sporów między proboszczem Gołębskim i Baranowskim.

Powstanie parafii w Baranowie w roku 1549 było procesem wtórnym w stosunku do powstania ośrodka miejskiego założonego przez Piotra Firleja z Dąbrownicy. Nowoutworzona parafia była dodatkowym czynnikiem miastotwórczym, a jej powstanie wzmocniło znaczenie miejscowości i integrowało ludność okolicznych wsi. Założona dzięki staraniom Piotra Firleja parafia poświęcona została ósmego stycznia 1550 roku przez biskupa krakowskiego Samuela Maciejowskiego, który uposażył dodatkowo parafię zapisując jej dziesięcinę z dwóch wsi. Parafia w Baranowie należała do dekanatu kazimierskiego w archidiecezji krakowskiej.

Po śmierci fundatora około 1553 roku syn Mikołaj Firlej przechodzi na kalwinizm, a nowoutworzoną parafię zmienia na gminę innowierczą jako jedną z pierwszych w dobrach Firlejów.

Pierwszym kaznodzieją przy zborze został dotychczasowy pleban, ksiądz Andrzej.

Z roku 1563, czyli z okresu przypadającego na działalność kalwinów pochodzi wzmianka o powołaniu pierwszej placówki oświatowej tzw. szkółki parafialnej, która mieściła się prawdopodobnie w budynku plebani i utrzymywana była ze środków kościelnych.

Po śmierci Mikołaja Firleja w 1588 roku jeszcze przez kilka lat funkcjonowała gmina innowiercza, ale jej kondycja wskutek utraty wsparcia przez właścicieli miasta była zła. Zdewastowany kościół, który nie spełniał już funkcji sakralnych świadczył o całkowitym upadku gminy.

Sytuacja parafii zmieniła się wraz z przejściem miasta, a co za tym idzie i opieki nad nią przez rodzinę Ponętowskich. Andrzej i Mikołaj Ponętowscy wynagrodzili kościołowi poniesione straty i rozpoczęli odbudowę parafii i świątyni.

W roku 1603 miała miejsce pierwsza wizytacja biskupia od czasu odzyskania

świątyni przez katolików. Czytamy w niej: "Już od 12 lat kościół katolicki został podniesiony z upadku przez Andrzeja Ponętowskiego".

Podczas tej wizytacji odbudowany kościół nie był jeszcze konsekrowany. Dopiero w 1612 roku konsekracji dokonał biskup krakowski Andrzej Prochnicki. Na pamiątkę tego wydarzenia ustanowił on odpust w pierwszą niedzielę po świętym Michale tj. 29 września, o czym świadczy zachowana kamienna tablica (obecnie wmurowana w prezbiterium kościoła). Z tego samego okresu zachował się zapis Andrzeja Ponętowskiego "Chcąc ubogie probostwo lepiej uposażyć, zapisał mu - oprócz istniejących nadań - dwóch kmieci półanowych i trzech zagrodników we wsi Zalesie, dziesięcinę ze wsi Wola Czołnowska i Czołna, wolny wrąb w lasach baranowskich na reperację kościoła i zabudowań plebańskich, a ponadto na dworze i włości baranowskiej sumę 1500 zł, od której czynsz w wysokości 100 zł miał być przeznaczony na utrzymanie ubogich kościołowi służących. Plac pod budowę szpitala, czyli domu schronienia dla ubogich darował pleban baranowski. W tymże 1612 roku dziedzic Ponętowski zrzekł się ius patronatus na rzecz kapituły św. Marcina w Lublinie. Reasumując, na uposażenie parafii baranowskiej składały się w tym czasie cztery łany, trzy ogrody, dwie łąki, staw, pięciu poddanych i dziesięcina z trzech wsi".

Z wizytacji w roku 1603 pochodzą zapiski wymieniające należące do parafii baranowskiej wsie: Czołna, Wola Czołnowska, Gródek, Zalesie.

O wsparciu ubogiej parafii licznymi zapisami informują wizytacje biskupie w latach 1603 - 1678. Np. w roku 1626 Adam Gagun zapisuje 957 florenów na dobrach Niedźwiedz, w 1679 roku Stanisław Żyrzyński 1000 florenów na kamiennicy Szembekowskiej w Lublinie. Z wymienionych darowizn utrzymywano szkółkę parafialną i szpital, o którym zachowały się wzmianki jeszcze w XIX wieku.

Na początku XVII wieku w parafii baranowskiej poza proboszczem pracowało jeszcze dwóch wikariuszy.

Z XVII wieku pochodzą też pierwsze informacje o istnieniu biblioteki parafialnej liczącej wówczas około 250 książek.

Przynależność dekanacka w XVII wieku jest niejasna. Wizytacje biskupie i inne akta z tego okresu wymieniają Baranów w granicach dekanatu kazimierskiego, zaś dokumenty XVIII-wieczne w granicach dekanatu parczewskiego. Od początku XIX wieku ponownie w dekanacie kazimierskim, a następnie puławskim. Obecnie parafia w Baranowie od jesieni roku 1993 należy do dekanatu michowskiego w archidiecezji lubelskiej.

W życiu religijnym parafii dużą rolę odegrało bractwo różańcowe istniejące już od połowy wieku XVIII.

Wizytacje biskupie z lat 1738 - 1800 przynoszą dalsze informacje o zapisach dla kościoła i parafii.

W roku 1710 Franciszek Żyrzyński zapisuje 1000 florenów na dobrach Łukawica, Florian Rozkwitłowski poborca parafii baranowskiej 500 florenów na kamienicy Sokolskich-Łapińskich w Lublinie, w roku 1715 Bartosz Kubicki kustosz katedry plockiej 2000 florenów na dobrach Gutanów.

W XVII wieku nastąpił spadek liczby duchowieństwa parafialnego z trzech księży w 1603 roku do dwóch w połowie XVII wieku i jednego w drugiej połowie XVII wieku. "... W XVIII wieku sytuacja uległa poprawie, skoro ufundowano tu, prebendę przy kościele. Nie wiadomo, czy spowodowały to potrzeby parafii, skoro ta sama wizytacja biskupów przekazuje informację o ubóstwie dochodów kościelnych. Prebendę uposażył Stanisław Chomątowski dochodami od łopatkowego i częściowo propinacji w sumie 100 florenów..."

Grunty należące do kościoła na północ i wschód od świątyni pełniły funkcję pomocniczą i gospodarczą. We wschodniej części znajdowały się trzy podobne do siebie budynki mieszkalne, drewniane, jednoizbowe, kryte gontem. Były to plebania i dwa domy wikariuszy oraz spichlerz, stajnia, piekarnia i stodoła. Część zabudowy mieszkalnej i gospodarczej należącej do dóbr kościelnych spłonęła między rokiem 1603 a 1650. Brak jest jednak szczegółowych informacji, co poza plebanią uległo zniszczeniu.

Okolo 1650 roku istniały dodatkowe budynki należące do parafii tj.: szkoła, organistówka i szpital.

Największym wsparciem finansowym była darowizna 50000 zł ówczesnego proboszcza baranowskiego księdza Tomasza Kuńskiego, który z prywatnych funduszy w latach 1764 - 1781 wznosił nowy murowany kościół.

W roku 1781 do parafii dołączone zostały wsie: Zagrody, Zagoździe, Śniadówka, natomiast brak jest wsi Grudek, Piotrowa Wola, Góra i Zalesie.

W okresie wznoszenia kościoła i wymienionej bramy-dzwonnicy z parkanem, powstały również nowe budynki mieszkalne i gospodarcze. Nowa plebania wybudowana w 1744 roku usytuowana w południowo-zachodniej części terenów kościelnych na zewnątrz parkanu. Był to budynek dwuizbowy z sienią, w której znajdowała się kuchnia. Plebania była połączona drogą z folwarkiem wybudowanym "dla Czeladzi" w 1780 roku. W skład folwarku wchodziły: budynek mieszkalny - dwuizbowy z kuchnią, zabudowania inwentarskie i nowy browar. Oprócz tego w skład nieruchomości kościelnych wchodziły trzy budynki mieszkalne usytuowane w pobliżu murów kościelnych. Nowa postawiona Wikaria z dwoma sieniami i kominami świadczy, iż w budynku tym mogło mieszkać dwóch wikariuszy.

"... Pozostałe dwa budynki od ogrodu (plebańskiego) idą do rogu murów cmentarza i każdy posiadał po dwie "rezydencje" tzn. przeznaczony był dla czterech rodzin - organisty, zakrystiana, pracowników przy kościele i dla gości. Istniała też szkoła, o której usytuowaniu i ukształtowaniu nic nie wiadomo...".

Od roku 1764 można ustalić nazwiska kapłanów pracujących w parafii baranowskiej. Jest to jednak lista niepełna. Brak jest między innymi nazwisk księży wikarych.

Pierwszym proboszczem z tej listy jest wymieniony już ksiądz Tomasz Okuński, który pracował prawdopodobnie w latach 1764 - 1788. Po księdzu Okuńskim parafię przejął siostrzeniec ksiądz Michał Kocielski, o czym świadczy wymieniona już tablica pamiątkowa i zapiski z wizytacji biskupiej. Po śmierci księdza Kocielskiego, która nastąpiła prawdopodobnie w roku 1800, kolejnym proboszczem został ksiądz Józef Pułgrabski. Pełnił on funkcję proboszcza w latach 1810 - 1823. Z dokumentów wynika, że jego następcą od 1823 roku był ksiądz kanonik Katedry Lubelskiej Kajetan Lopiński, który zmarł w 1829 roku, o czym świadczy wizytacja zdawczo-odbiorcza parafii.

W roku 1829 do majątku kościelnego należały: plebania, dom prebenda, dom organisty, dom wikarego, dom folwarczny, stajnia, obora, stodoła, chlewik. W skład inwentarza wchodziły cztery konie, cztery woły, cztery krowy, pięć świń. Ogólny dochód roczny parafii w Baranowie wynosił 3930 zł polskich i 22,5 grosza. Rozchód na utrzymanie plebani to 1538 zł, zysk 2392 zł 16,5 groszy. Z zapisków wynika również, że przewidywany koszt ulepszenia kościoła i gospodarstwa to około 1290 zł polskich.

Od 19 kwietnia 1829 roku rozpoczął administrowanie parafią ksiądz Jan Malarski i 21 lutego 1830 roku objął funkcję proboszcza parafii Baranów. Kanonik Katedry Podlaskiej ksiądz Jan Malarski zmarł w 1857 roku (21.11.1857r.) w wieku 65 lat. Z zapisków w kronice parafialnej, którą założył ksiądz Józef Tuz wynika, iż w latach 1849 - 1857 stanowisko proboszcza pełnił ksiądz Tomasz Musikowski, a po nim w latach 1857 - 1858 ksiądz Franciszek Szepietowski.

Wszystkie informacje dotyczące nazwisk i okresów posługi kapłańskiej w wieku XIX i XX pochodzą z Kroniki Rzymskokatolickiej Parafii św. Jana Chrzyciela w Baranowie, oraz Akt Konsystorza Jeneralnego Dycezyi Lubelskiej przechowywanych w Archiwum Diecezji Lubelskiej.

Kolejnym proboszczem w 1858 roku został ksiądz Jan Kuczborski. Z wizytacji przeprowadzonej w czerwcu 1858 roku wynika, że ogólny dochód parafii wyniósł 810 rubli 73 kopiejki, a wydatki 419 rubli i 59 kopiejek. Czysty dochód stanowiło 391 rubli i 14 kopiejek. Zamieszczona jest również lista tytułów znajdujących się w bibliotece parafialnej (97 pozycji). W latach 1875 - 1876 proboszczem parafii w Baranowie był

ksiądz Ludwik Turczyński. Od roku 1876 administratorem parafii był ksiądz Jan Szydoczyński, który zmarł 19 stycznia 1885 roku w wieku 70 lat.

Liczba tytułów w bibliotece parafialnej w tym okresie spadła do 80 pozycji. Obowiązki proboszcza od 1885 roku pełnił ksiądz Jan Jackowski. Dnia 15 listopada 1889 roku ksiądz Jackowski zwrócił się z prośbą do konsystorza Jeneralnego o zezwolenie na powiększenie starego cmentarza lub założenie nowego z powodu braku możliwości pochówku na starym przykościelnym cmentarzu. Następnym proboszczem w latach 1907 - 1908 był ksiądz Franciszek Ołtarzewski, którego zmienił ksiądz Władysław Grabowicz i pełnił te obowiązki w latach 1908 - 1911.

W początku wieku XX wzniesiona została nowa plebania. Budynek murowany z cegły o wymiarach 21,14 x 11,43 m.

Od 1911 roku proboszczem parafii Baranów był ksiądz Stanisław Rybka. Parafia w roku 1921 liczyła 4429 dusz, a już 01 stycznia 1925 roku 4744 dusz.

W skład majątku kościelnego wchodziły wówczas poza nowobudowaną plebanią, dom organisty, dwie stodoły, stajnia, chlew, piwnica, wychodek, lamus, studnia, ogrodzenie wokół domu. W 1927 roku pracę w parafii na stanowisku proboszcza rozpoczął ksiądz Stanisław Abramowicz.

Od 1 marca 1930 roku proboszczem parafii w Baranowie został ksiądz Józef Tuz, który związał swe losy z tą parafią i miejscowością aż przez 37 lat.

Działalność charytatywna parafii była podtrzymywana również w wieku XX, między innymi w okresie drugiej wojny światowej. W tym okresie wikariusz ksiądz Stefan Kędzierski prowadził kuchnię dla przesiedleńców. Obecnie w archiwach parafialnych przechowywane są między innymi akta metrykalne od połowy XIX wieku i kroniki parafialne od roku 1948.

W kronice parafialnej założonej przez księdza Józefa Tuza 1 stycznia 1948 roku umieszczone są ważne informacje z życia parafii w drugiej połowie XX wieku.

Ksiądz Józef Tuz w oparciu o zachowane dokumenty parafialne przedstawił listę kapłanów pełniących obowiązki proboszcza parafii baranowskiej od 1810 roku. Kronika zawiera również ciekawe informacje dotyczące życiorysu i drogi kapłańskiej księdza Józefa Tuza. "Przybyłem do parafii z Puław w dniu 1 marca 1930 roku. Urodziłem się 29 listopada 1887 roku w Siedlcach. Kształciłem się w gimnazjum siedleckim (1897 - 1905) i w seminarium duchownym w Lublinie (1905 - 1910). Byłem wyświęcony na kapłana 10 lipca 1910 roku. Pierwszą mszę świętą odprawiłem 12 lipca 1910 roku w Siedlcach w kościele parafialnym. Byłem wikariuszem w Hrubieszowie (1910 - 1912), w Łukowie (1912 - 1916), w katedrze lubelskiej (1916 - 1920) i proboszczem w Puławach (1920 - 1930)....

Ksiądz Józef Tuz pełnił obowiązki proboszcza w Baranowie podczas drugiej wojny światowej. Był aresztowany i więziony jako zakładnik w więzieniu lubelskim przez dziesięć tygodni w 1940 roku. Proboszcz Tuz pisze w kronice o aresztowaniach wśród parafian i stratach wyrządzonych w dobrach kościelnych. Budynek kościoła parafialnego w Baranowie nie uległ podczas wojny zniszczeniu. Największą stratą materialną z okresu drugiej wojny światowej było odebranie przez Niemców trzech dzwonów z dzwonnicy, które zostały przewiezione do Puław. Według informacji zawartych w kronice były to dzwony o wadze: 325kg, 190kg i 5kg.

Za największą szkodę wyrządzoną przez drugą wojnę światową ksiądz Tuz uważa jednak nie straty materialne, ale "zarazę moralną, pijaństwo i ogólne zepsucie które szerzył okupant".

W 1944 roku do parafii w Baranowie należało sześć mórg gruntu, z czego dwie morgi ziemi ornej oraz cztery morgi łąk. Przed plebanią rosło kilka starych drzew owocowych i osiemdziesiąt młodych drzewek. Oprócz już wymienionej wcześniej plebani i organistówki w skład gospodarstwa kościelnego wchodziły: drewniana stodoła kryta słomą, stodoła dla organisty i kościelnego oraz drewniany chlew. Kościelny pracujący w kościele pełnił jednocześnie funkcję grabarza. Według spisów z końca lat czterdziestych parafia liczyła cztery tysiące osób. W tym okresie do parafii w Baranowie należało siedemnaście wiosek tj.: Baranów, Czołna, Dębczyna, Gródek, Huta, Karczunek, Klin, Kozieł, Łysa Góra, Motoga, Mucha, Niwa, Nowamichowska Kolonia, Śniadówka, Wola Czołnowska, Zabór i Zagóźdź. Pierwszą komunię co roku przyjmowało około 120 do 150 dzieci.

Po wojnie w parafii odbywały się trzy odpusty: w św. Jana, Matki Boskiej Częstochowskiej i Matki Boskiej Różańcowej. Ksiądz Józef Tuz wymienia jako ostatnią przed wojną wizytację biskupią z dnia 3 czerwca 1932 roku, przeprowadzoną przez J.E. księdza biskupa Adolfa Jałowieckiego. Kolejna wizytacja odbyła się 28 września 1948 roku i przeprowadził ją J.E. ksiądz biskup Ordynariusz Lubelski dr Stefan Wyszyński. Wizytacja przeprowadzona 10 maja 1955 roku z powodu skomplikowanej sytuacji politycznej w Polsce miała skromniejszy charakter niż wizytacje wcześniejsze.

W latach wojny na stanowisku wikarego pracował ksiądz Stefan Kędziński, a na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych na stanowisku wikarego pracował ksiądz Franciszek Cymborski. Księdza Cymborskiego zmienił w 1957 roku ksiądz Jan Rogowski, późniejszy długoletni proboszcz. W tym samym 1957 roku księdza Rogowskiego zastępuje ksiądz Feliks Łojewski. Nowy wikary był kapłanem z dziesięcioletnim doświadczeniem i piastował już wcześniej stanowisko proboszcza. Niestety po kilku latach pracy ksiądz Łojewski zachorował na chorobę płuc i został

odesłany na długotrwałe leczenie. Od 18 maja 1960 roku księdza Łojewskiego zmienia ksiądz Marian Caban.

Dnia 13 stycznia 1961 roku schorowanego siedemdziesięcioletniego księdza proboszcza Józefa Tuza zastępuje ksiądz Stefan Kędziński, wikary z lat okupacji.

W 1961 roku rodzina Ziarków ze wsi Czołna ufundowała dzwon "Maryi Królowej Polski" o wadze 180kg, a parafianie dzwon "Jan" o wadze 153kg. Konsekracji nowych dzwonów dokonał J.E. ksiądz biskup Piotr Kałwa dnia 25 czerwca 1961 roku.

W roku 1961 dnia 31 sierpnia ksiądz proboszcz Józef Tuz został zwolniony z obowiązków duszpasterskich w Baranowie i przeszedł na emeryturę. W maju 1965 roku rozpoczęto prace nad nowym ogrodzeniem cmentarza grzebalnego w Baranowie. Tego samego dnia pracę na stanowisku wikarego rozpoczął ksiądz Aleksander Bizior, którą zakończył w dniu 2 lipca 1966 roku. Kolejna wizytacja biskupia miała miejsce dnia 22 września 1965 roku. Następcą księdza Biziora w 1966 roku został ksiądz Władysław Kogut.

Po ciężkiej chorobie 23 lutego 1967 roku zmarł ksiądz Józef Tuz, który w Baranowie spędził trzydzieści siedem lat. Ciało księdza Tuza pochowane zostało na cmentarzu parafialnym.

Kolejnymi kapłanami pełniącymi obowiązki wikariuszy w parafii baranowskiej byli kolejno: ksiądz Henryk Kulik do 5 lipca 1968 roku, od 19 lipca 1968 roku do 1 lipca 1970 roku ksiądz Jan Wójcik, od 10 sierpnia 1970 roku ksiądz Józef Huzar, od 13 lipca 1975 roku ksiądz Edward Proc.

W 1968 roku oderwał się tynk na sklepieniu nad ołtarzem w prezbiterium. Sklepienie tego samego roku zostało prowizorycznie zabezpieczone, ale stan ogólny tynków wewnątrz kościoła wymagał natychmiastowego remontu.

Dnia 14 września 1970 roku odbyła się kolejna wizytacja biskupia. Na wiosnę 1973 roku (23 marca) spłonęła drewniana stodoła parafialna. Z ubezpieczenia wypłacono w trzech ratach 55455 zł, za którą to sumę rozpoczęto budowę nowej.

Od dnia 9 czerwca 1973 roku rozpoczęły się prace przy odgrzybianiu i malowaniu kościoła wewnątrz. Z ramienia parafii wszystkimi sprawami organizacyjnymi związanymi z pracami malarskimi zajął się ksiądz wikary Józef Huzar, który za swe oddanie i pracowitość zyskał wiele słów uznania zarówno od księdza proboszcza jak i od parafian. Prace remontowe zostały zakończone przed dniem 29 sierpnia 1973 roku, kiedy to ksiądz biskup pomocniczy Bolesław Pylak dokonał poświęcenia malowideł.

Ze względu na pogarszający się stan zdrowia księdza proboszcza Stefana Kędzińskiego całość spraw duszpasterskich i administracyjnych przejął mianowany 25

listopada 1974 roku przez J.E. biskupa Bolesława Pylaka ksiądz Zbigniew Schab. Dotychczasowy wikary ksiądz Jan Rębecki został przeniesiony na inną placówkę. Przejęcie parafii przez nowego proboszcza odbyło się 5 grudnia 1974 roku.

Dnia 15 grudnia 1974 roku podczas przygotowań do mszy świętej zasłabł ksiądz Stefan Kędziński. Chorego kapłana przewieziono do szpitala w Puławach, gdzie po ciężkiej chorobie zmarł 14 stycznia 1975r. o godz. 13¹⁰. Siedemnastego stycznia 1975 roku ciało księdza Stefana Kędzińskiego zostało pogrzebane na cmentarzu parafialnym w Kurowie, skąd ksiądz pochodził.

Dnia 12 i 13 maja nowo mianowany proboszcz prowadził prace przy odwadnianiu i utwardzaniu terenu wokół kościoła. Do tych prac zużyto 32 wozy żwiru i piasku. Przy pracach tych brało udział szesnastu wiernych. Dnia 28 sierpnia 1975 roku odbyła się wizytacja biskupia przeprowadzona przez J.E. księdza biskupa Bolesława Pylaka.

Rozdział IV. HISTORIA KOŚCIOŁA W BARANOWIE

Pierwszy kościół w Baranowie pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny i Jana Chrzciciela powstał prawdopodobnie w 1549 roku, a więc w kilka lat po lokacji miasta z fundacji Piotra Firleja. Ósmego stycznia 1550 roku kościół został konsekrowany przez biskupa krakowskiego Samuela Maciejowskiego. Nie zachowały się do naszych czasów materiały ikonograficzne i archeologiczne dotyczące pierwszego kościoła w Baranowie. Jedynym źródłem informacji o nieistniejącym już obiekcie są zapiski w księgach wizytacji biskupiej z lat 1603-1739. W oparciu o ten materiał można założyć, że był to kościół wzniesiony w północno-wschodniej części rynku, orientowany, zbudowany z drewna, jednonawowy z prezbiterium. Nawa i prezbiterium na planie prostokąta z dwuspadowym dachem krytym gontem. Posadzka w nawie wykonana z kamienia, a w prezbiterium ceglana. Wieżba dachowa nad nawą i prezbiterium zasłonięta od wewnątrz drewnianym stropem. Wnętrze kościoła oświetlały dwa okna w prezbiterium (we wschodniej i południowej ścianie) oraz sześć okien w nawie (trzy w ścianie południowej, jedno w zachodniej nad chórem i dwa w ścianie północnej). Nawa oddzielona była od prezbiterium tęczą z krzyżem na belce. We wnętrzu kościoła znajdowały się trzy drewniane ołtarze, z których główny w prezbiterium "Najświętszej Marii Panny" i dwa boczne w nawach "Świętego Wojciecha" i "Świętej Trójcy". Od północy do prezbiterium przylegała drewniana zakrystia na planie prostokąta lub kwadratu. Na terenie wokół kościoła znajdował się cmentarz grzebalny, istniejący aż do lat trzydziestych XIX wieku.

Pierwszy kościół w Baranowie służył katolikom zaledwie kilka lat. W trzy lata po konsekracji w 1553 roku budynek przechodzi w ręce Mikołaja Firleja, który po śmierci swojego starszego brata Jana został przywódcą innowierców w Małopolsce. Mikołaj przekazuje budynek kościoła we władanie Kalwinom, w wyniku czego kościół staje się ich świątynią na blisko czterdzieści lat. Po śmierci Mikołaja (w roku 1588) jeszcze przez trzy lata kościół znajdował się w rękach innowierców. Pod koniec XVI wieku stan techniczny kościoła uległ znacznemu pogorszeniu, w wyniku czego przestał pełnić funkcję sakralną. Sytuacja uległa poprawie dopiero w roku 1591, kiedy to właścicielami Baranowa zostali Mikołaj i Andrzej Ponętowscy. Oni to postanowili odbudować zrujnowany kościół przekazując na ten cel hojne darowizny. Z wizytacji biskupiej z roku 1603 czytamy że: "Już od 12 lat kościół katolicki został podniesiony z upadku przez Andrzeja Ponętowskiego ". Z wizytacji tej wynika również, że budynek kościoła nie był jeszcze konsekrowany. Stało się to dopiero w roku 1612, kiedy to biskup krakowski Andrzej Prochnicki konsekrował ponownie odremontowaną świątynię.

W pierwszej połowie XVII wieku powstały pierwsze obiekty murowane. Były to trzy ołtarze wzniesione w miejscu istniejących wcześniej drewnianych. W tym samym czasie (prawdopodobnie między 1603 - 1650r.) powstała przy kościele murowana kaplica. Był to budynek murowany z cegły, przesklepiony, który pełnił funkcję baptysterium, biblioteki i skarbczyka na naczynia liturgiczne. Na terenie przykościelnego cmentarza znajdowała się drewniana kostnica. Teren należący do kościoła otoczony był drewnianym parkanem, w którego północnej części znajdowała się również drewniana dzwonnica z trzema dzwonami na murowanym fundamencie, kryta gontem.

Pod koniec XVII wieku stan techniczny kościoła po raz kolejny był bardzo zły, co doprowadziło do sytuacji w której remont kościoła był już nieopłacalny. Świadczą o tym zapiski z wizytacji biskupiej w latach 1738-39 i 1748.

" Kościół drewniany, stary, zrujnowany, ma trzy ołtarze. Znajduje się przy nim kaplica od strony zachodniej. W tej kaplicy odprawia się nabożeństwa z powodu ruiny kościoła".

Jak wynika z tego cytatu funkcję kościoła przejęła murowana kaplica, o której była wcześniej mowa. Fatalny stan kościoła doprowadził do jego rozbiórki w połowie wieku XVIII. Można przypuszczać, że w dalszym ciągu funkcję sakralną po rozebraniu drewnianego kościoła aż do momentu wzniesienia nowego pełniła kaplica.

Budowę nowego kościoła parafialnego wraz z bramą, dzwonnica i parkanem z czterema kapliczkami rozpoczęto w 1764 roku. Miejscem budowy był plac, na którym wcześniej stał kościół drewniany. O dacie rozpoczęcia budowy informuje napis na dzwonnicy: "... Fabrica huius ecclesiae coepta anno d. 1764 ad finem deducta anno 1781 cura parochi Thomae Okuński...".

Jak wynika z napisu fundatorem kościoła był ksiądz Tomasz Okuński scholastyk Kolegiaty Lubelskiej. Na budowę kościoła ksiądz Okuński wyłożył z prywatnych funduszy 50000 zł. Fundator zmarł 22 lutego 1788 roku, a jego ciało zostało złożone w krypcie pod prezbiterium kościoła. Dowiadujemy się o tym z kamiennej tablicy wmurowanej w ścianie prezbiterium nad kryptą, której fundatorem był siostrzeniec i następca ksiądz Michał Kościelski. Konsekracji mimo, że kościół nie był jeszcze całkowicie ukończony dokonał w 1779 roku biskup abderański Jan Kanty Lenczowski. Skarbnicą informacji z końcowej fazy budowy jest wizytacja biskupia z 1781 roku w której czytamy: "W.J. Xiądz Tomasz Okuński Scholastyk Kolegiaty Lubelskiej z przykładnej o chwałę Boską gorliwością zacząwszy z fundamentów fabrykę kościoła murowanego w roku 1764 w roku obecnym chwalebnie zakończył ". "W tym roku ab extra zaczął J. Xiądz kościół tynkować, dzwonnica już cała wytynkowana i kościół dokończony będzie ".

Jak wynika z wizytacji budowa kościoła trwała siedemnaście lat i została ukończona jesienią 1781 roku. Z wyżej wymienionej wizytacji wynika również, że wewnątrz kościoła zostało także ukończone o czym świadczy cytat z pracy Adama Piesio. "Wielki ołtarz kamienny o sześciu słupach kamiennych. Cały ołtarz mozaikowy biało złotem fangultem wszystkich ozdobiony. Na wierzchu ołtarza jest obraz Św. Jana Chrzciciela w ramach złotych, w środku obraz Pana Jezusa ukrzyżowanego, na bokach tego ołtarza stoją cztery Aniołowie. Mensa tego ołtarza nie potrzebuje antepedium, bo sama pendzlem jest przyozdobiona [...]Idąc dalej po prawej ręce kościoła w murze wyrobione trzy framugi duże. W pierwszej w ramach obraz Św. Jana Nepomucena, w drugiej obraz Św. Jakuba Apostoła, w trzeciej framudze konfesyonał [...]ganek żelazny w Facyacie kościoła uformowany. Nad zakrystią są dwa pokoje z zamknięciem. Na pilastrze ambona z czterema ewangelistami ".

W tej samej pracy powołując się na wizytację 1790 roku Piesio pisze: "A dalej: ambona drewniana snycerskiej roboty, farfurkowym kolorem malowana. Między kościołem a prezbiterium są balustrady drewniane stolarskiej roboty [...] Posadzka we wnętrzu była marmurowa ".

Jak wynika z cytatów wewnątrz kościoła generalnie do chwili obecnej (poza balustradą między nawą a prezbiterium, które nie istnieje) nie uległo większym przeobrażeniom. Można przypuszczać, że kościół w chwili oddania w 1781 roku do użytku był wyposażony w ołtarz, dekorację snycerską i obrazy sztalugowe.

Na przełomie XVIII i XIX wieku brak jest informacji o pracach remontowych przy kościele. Z wizytacji z dnia 4 lipca 1829 roku zachował się szczególny opis kościoła i otoczenia wokół niego:

"...Opis Kościoła w Mieście Baranowie. Kościół ten jest cały z Cegły murowany, facytą ozdobiony i Dachówką pokryty, w środku Dachy jest kopiała - murowana z krzyżem żelaznym z Sygnaturką. Od zachodu są dwa wejścia do Kościoła, pierwsze wielkie w którym drzwi podwójne dębowe na potruynych zawiasach, żelaznymi szynami obite, wewnątrz drewnianą zasuwą i kłódką mocno zamykane. drugie koło nich są mniejsze, także dębowe okute naprzeciwko z lewej strony i Drzwi wielkich są drzwi małe na chór z Zamkiem, w całym Kościele jest posadzka z marmuru ułożona. Okien wszystkich dobrych jest czternaście - Kościół ten trzyma długości pięćdziesiąt jeden szerokości łokci szesnaście. - Ławek dobrych dwanaście. Zakrystya murowana przy Prezbiterium, do której drzwi są dębowe, wtey posadzka czercia z marmuru, czercią z cegły, dwa okna z kratami żelaznymi, przy wychodzie na Cmentarz są drzwi żelazne okute. Z tej Zakrystyi są drzwi iedne na ambone z Zamkiem, a drugie z zamkiem do Izby znajdujący się nad zakrystyą. W tey Izbie są cztery okna na Cmentarz, a drugie dwa do Kościoła. Podłoga z tarcic Piec kaflowy i komin murowany na Dach wywiedziony, z tey Izby są drzwi drugie z zamkiem do Izdebki w której jest iedno okno. Skarbiec znajduje się na przeciw Zakrystyi, do którego są drzwi z zamkiem okute, z czterema oknami i kratami żelaznymi, z którego znowu są drzwi okute do schowania osobnego bez okna. Dzwonica cała murowana, dachówką pokryta, w której dwie komórki znajdują się. W tey dzwonicy jest dzwonów różney wielkości 3. Cmentarz około Kościoła do procesyi murem i drugi Cmentarz także murem opasany, do chowania umaryłch dawniey służący..."

W połowie wieku XIX stan techniczny świątyni uległ pogorszeniu o czym informuje spis inwentarza z dnia 15.06.1858 roku. Czytamy w nim że: "budynek kościelny wymaga natychmiastowej reperacji dachu, który zacieka, na skutek czego gniją belki, wiązania oraz zaczynają odpadać gzymsy ". Fakty te potwierdza następna wizytacja z 1866r. Remont dachu wykonano w 1873 roku. Roboty objęły wymianę więźby dachowej, którą przykryto starą dachówką. W tym samym roku kościół został wybielony z zewnątrz i wewnątrz. Wykonany remont nie obejmował jednak dachu nad skarbcem, gdyż w spisie inwentarza z roku 1877 zapisano: "skarbiec wraz z dachem potrzebuje odresteuowania ".

W pierwszym dwudziestoleciu XX wieku dokonano wymiany dachówek na blachę cynkową, co potwierdza spis inwentarza fundi instructi z roku 1921 "kościół i wszystkie jego części pokryte są blachą cynkową i z cynkowej blachy są rynny, posiada dwie małe wieżyczki z żelaznymi krzyżami i facjatki bez krzyżów, a wszystko kryte blachą cynkową. Ściany zewnętrzne wszystkich części kościoła są bielone, wewnątrz nawa i prezbiterium malowane". Jak wynika z tej relacji między rokiem 1873 a 1921 wnętrze kościoła zostało

ozdobione dekoracją malarską.

W 1942 roku nastąpiła częściowa wymiana blach cynkowych na dachu. Po wyzwoleniu w 1944 roku w kronice parafialnej stan kościoła przedstawiony jest jako wymagający remontu tak wewnątrz jak i z zewnątrz. Szacowany koszt remontu świątyni to ponad półtora miliona złotych. Z uwagi na ogromny koszt remontu kościoła i brak w tym okresie wystarczającej ilości materiałów budowlanych prace zostały wykonane dopiero na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych dwudziestego wieku.

W 1953 roku wykonano nowe pokrycie dachu. Blachy na dach w ilości 2000 kg (410 arkuszy) sprowadzono z Warszawy 1 lipca 1953 roku. Wielki wkład pracy wniósł ówczesny wikary ksiądz Franciszek Cymborski. Dnia 4 sierpnia 1953 roku podpisano umowę na wykonanie robót blacharskich, którymi kierował majster Andrzej Półchleba. Prace rozpoczęto 10 sierpnia 1953 roku i zakończono przed zimą. W tym samym roku przeprowadzono konserwację organów kościelnych.

W 1955 roku odnowiono tynki zewnętrzne fasady, a w 1956 roku tynki na bocznych elewacjach. Elektryfikację kościoła przeprowadzono w 1959 roku. Pierwsze użycie nowej instalacji elektrycznej nastąpiło uroczystie w czasie sumy 22 listopada 1959 roku.

Następną ważną datą w historii kościoła jest rok 1973, kiedy to remontowano cały kościół pod fachową opieką Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie, łącznie z odnowieniem polichromii wewnątrz kościoła. Prace rozpoczęto 9 czerwca 1973 roku. Pierwszą czynnością wykonaną przez Konserwatorów było odgrzybianie murów kościoła. Następnie rozpoczęto prace przy odnawianiu malowideł wewnątrz kościoła. Prace malarskie prowadził Michał Dobosiewicz z Gniezna wraz ze swoimi współpracownikami. Prace malarskie rozpoczęto od prezbiterium. Ze strony parafii nadzór nad pracami pełnił ksiądz wikary Józef Huzar. Po odnowieniu malowideł wewnątrz świątyni podpisano umowę na odnowienie elewacji zewnętrznych. Prace zakończono do dnia 29 sierpnia 1973 roku, kiedy to przed sumą ksiądz biskup pomocniczy Bolesław Pylak dokonał poświęcenia malowideł.

W 1977 roku Wojewódzki Konserwator Zabytków podjął decyzję o wpisaniu do rejestru zabytków wyposażenia i otoczenia kościoła w Baranowie.

W marcu 1981 roku wymieniono instalację nagłaśniającą kościoła.

W 1986, roku kiedy proboszczem parafii był ksiądz Jan Rogowski wykonano remont dachu, a w rok później remont tynków i malowanie całej elewacji zewnętrznej. W grudniu 1986 roku rozpoczęto generalny remont organów. Prace prowadzili specjaliści z Otwocka.

Od maja 1991 do lipca 1993 trwała wymiana starej posadzki marmurowej na nową. Prace rozpoczął inżynier Kazimierz Sobolewski z Kielc, a dokończyli je jego

synowie

W latach 1988 - 1995 wnętrze kościoła wyposażono w nowe ławki dębowe dla wiernych.

W latach 1998 - 2000 odnowiono elewację dzwonnicy z malowaniem włącznie oraz zabezpieczono antykorozyjnie dach kościoła.

Od jesieni 2000 roku z inicjatywy proboszcza księdza Andrzeja Domańskiego rozpoczęto prace konserwatorskie przy ołtarzu głównym.

Obecnie budynek kościoła wymaga gruntownego remontu zarówno dachu z więźbą dachową, jak i elewacji zewnętrznych oraz odnowienia wystroju malarskiego wewnątrz. Niestety nie najlepsza sytuacja finansowa parafii jak też ubożenie parafian nie rokują szybkiego ukończenia renowacji zabytkowego kościółka.

Rozdział V. ARCHITEKTURA KOŚCIOŁA

Lokalizacja i otoczenie:

Kościół usytuowany jest w północno wschodniej części rynku, pośrodku dawnego cmentarza kościelnego, otoczony murem z bramą-dzwonnica oraz czterema kapliczkami. W małej odległości od otaczającego kościół muru rośnie kilka starych wiązów. Od strony północnej i wschodniej kościół otaczają sady, łąki, pola i ogrody warzywne. Na stronie południowej obok kościoła usytuowany jest parking, a dalej zabudowania mieszkalne przy rynku baranowskim. Od strony zachodniej z terenem kościelnym graniczy ulica Błotna z zabudową mieszkalną.

Materiał:

Kościół zbudowany jest z cegły palonej wiązanej zaprawą wapienną. Kościół jest tynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Więźba dachowa wykonana jest z drewna. Dach kryty jest blachą cynkową (dawniej dachówką). Rynny i rury spustowe wykonane są z blachy cynkowej.

Rzut i bryła:

Kościół w Baranowie jest orientowany i zalicza się do kościołów podłużnych o wymiarach: długość 33,57 m, szerokość 16,43 m i wysokość szczytu 29,57 m. Składa się on z trójprzęsłowej nawy na planie prostokąta z zaokrąglonymi narożami i nieco węższego tej samej wysokości prezbiterium zakończonego w planie linią zbliżoną

do półkola. Po obu stronach prezbiterium usytuowane są niższe dobudówki na planie prostokąta (w stronie południowej jednokondygnacyjny skarbczyk, w stronie północnej dwukondygnacyjna zakrystia). Dach nad nawą jest dwuspadowy i zasłonięty szczytami. Nad prezbiterium znajduje się nieco niższy dwuspadowy dach przechodzący w półstożek. Dach nad skarbczykiem jest półkopertowy, a dach nad zakrystią kopertowy.

Opis zewnętrzny:

Dekoracja architektoniczna ścian kościoła z zewnątrz oparta jest na systemie pilastrów, półpilastrów i pseudopilastrów, które dzielą ściany w pionie. Poziomą dekoracją ścian jest obiegający kościół na jednej wysokości gzyms i cokół (z wyjątkiem zakrystii).

Podział architektoniczny ścian kościoła jest zróżnicowany. Niewątpliwie najokazalej prezentuje się fasada. Jest ona jednokondygnacyjna ze szczytem, trójosiowa o linii rzutu wklęsło-wypukłej z zaokrąglonymi narożami. Środkowa najszersza część fasady zamknięta jest między dwie półkolumny na planie niepełnego łuku z półpilastrami po obu stronach każdej z nich. W części tej na osi fasady znajduje się portal główny mieszczący dwudzielne drzwi wejściowe do kościoła, zamknięte od góry łukiem odcinkowym. Nad portalem głównym usytuowane jest "wielkie okno" zakończone półkoliście. Po obu stronach części środkowej fasady podział architektoniczny ścian jest identyczny. Części boczne zamknięte są między półkolumny na planie niepełnego łuku z półpilastrami, a narożnikiem fasady, który składa się z pilastra wklęsłego z półpilastrem, następnie zaokrąglonego narożnika za którym już na bocznej ścianie kościoła znajduje się półpilaster i pilaster. W częściach tych umieszczone są portale boczne mieszczące drzwi wejściowe (strona południowa do przedsionka, strona północna na klatkę schodową do piwnic), nad którymi znajdują się małe okna tej samej szerokości. Portale boczne i okna nad nimi zakończone są łukiem odcinkowym. Nad oknami na wysokości "wielkiego okna" w części środkowej znajdują się nisze zakończone łukiem pełnym. Obramienia wszystkich wymienionych otworów i nisz składają się z: profilowanych ramek otaczających otwory oraz długiej, cienkiej i płaskiej ramki wyższej od otworu, wspartej na ławie okiennej lub (w portalach) na cokolicu. Linia cokołu fasady całkowicie odpowiada załamaniom i wygięciom ściany. Bazy podpór tokańskie (bez pintusa), głowice głównie zbliżone do tokańskich. Partia cokołu nad szyjką ma profil gzymsu (półwałek, ćwierćwałek, płyta i sima z półeczką). Profil główny przecignięty jest i na półkolisty w planie narożnik.

Ściana i szczyt fasady oddzielone są belkowaniem. Profil belkowania

gierowanego nad podporami odbiega od klasycznego na co zwraca uwagę w swej pracy Piesio "Architraw składa się z czterech pasów i ćwierćłobka z półeczką, przy czym nad podporami uzupełniony jest jeszcze czwartym pasem, znacznie szerszym od dołu. Fryz gładki. Profil gzymsu składa się z astragalu, większego ćwierćłobka, silnie wysuniętej płyty gzymsowej i simy z półką".

Szczyt fasady podzielony jest parą półkolumn na planie łuku. Składa się z wypukłego cokołu w formie balustrady, partii środkowej w postaci aediculi, dwóch półszczytów typu wolutowego po bokach i zwieńczenia w postaci sygnaturki. Biegący u podstawy szczytu cokół pod aediculi i półszczytami typu wolutowego ma własny gładki cokolik oraz gzyms. Gzyms jest gierowany i wygięty odpowiednio do linii rzutu poziomego całej ściany fasady. Pola filarków na osi pilastrów wypełniają płyciny o wklęsło ściętych narożach. Pola między filarami tworzą balustradę ze ślepymi otworami o zarysie owalu ujęte w wąskie ramki powiązane ze sobą nałożonymi na nie płaskimi klamrami. Na osi fasady w balustradzie otwór drzwiowy zakończony półkoliście z wysuniętym w planie poziomym półkoliście balkonem z kutą kratą o wygiętej linii przekroju. Środkowy odcinek partii szczytu ujęty jest między przedłużane pilastry (o linii przekroju niepełnego łuku z półpilastrami) węższe niż w odcinku partii dolnej zakończone głowicami mimo dużego uproszczenia przypominającymi głowice korynckie. Pilastry te wspierają gierowane i wygięte belkowania zamykające część środkową szczytu. Nad wymurowanymi pilastrami i gierowaniem zwieńczenie odcinkowymi krótkimi półfrontonami. Do partii środkowej po obu stronach przylegają półszczyty obramiane od góry wolutami. Obramienia półszczytów wolutowych tworzą podwójne załamanie w linii górnej, a następnie są zakręcone do środka. Pola aediculi i półszczytów wypełniają płyciny o fantazyjnej linii górnej wykroju. Szczyt fasady wieńczy sygnaturka, która ma kształt wieżyczki na planie prostokąta ze ściętymi narożnikami, zwieńczona gzymsem z pseudopilastrami na narożach. W każdym boku wieżyczki znajduje się prostokątny, wąski otwór zakończony od góry półkoliście. Sygnaturka nakryta jest hełmem zwieńczonym żelaznym krzyżem kowalskiej roboty.

Boczne elewacje, pomijając dekoracje naroży fasady są znacznie skromniejsze. Są one utrzymane w jednolitym charakterze. Podział architektoniczny ścian bocznych naw można podzielić na cztery przęsła oddzielone od siebie parą pseudopilastrów. W pierwszej parze pseudopilastrów od strony fasady odstęp między pilastrami jest większy niż w pozostałych parach (wynosi on około 1,5 szerokości pseudopilastrów). W polach powstałych przez podział ściany pseudopilastrami na wysokości "wielkiego okna" fasady umieszczone są otwory okienne w kształcie prostokątnym, szeroko rozglifowane, zakończone u góry łukiem półkolistym. Okna na dole oparte są na szerokich ławkach

okiennych. W elewacjach bocznych nawy znajdują się po cztery okna pełne, z których okno w polu pierwszym między fasadą a rozszerzonymi pseudopilastrami jest częściowo zamurowane. W odcinku ściany łączącym nawę z prezbiterium tworzącym w rzucie poziomym linię krzywą, wewnętrzne pseudopilastry stoją ukośnie do płaszczyzny ściany nawy i prezbiterium.

Ściana boczna (południowa) prezbiterium zamknięta między dwie pary pseudopilastrów rozdzielona jest przez pojedynczy pseudopilastr, dzielący ścianę na dwie części. W każdej z nich wkomponowane jest okno (analogiczne rozwiązanie kryje ściana północna, której okna nie są widoczne gdyż są zasłonięte przez piętrową zakrystię).

Na zaokrąglonej ścianie prezbiterium w rzucie poziomym zbliżonym do niepełnego półkola znajdują się trzy otwory okienne. Środkowe na osi kościoła jest zamurowane tworząc niszę okienną, dwa boczne analogicznie do pozostałych okien (tylko te dwa okna posiadają kolorowe szyby w kształcie krzyża). Ściana między oknami podzielona parami pseudopilastrów. Pod niszą okienną na osi prezbiterium w cokole wmurowane są dwie płyty kamienne z inskrypcją. Ściany łączące nawę z prezbiterium jak i boczne ściany prezbiterium w partii dolnej zasłonięte są przez wspomniane już przybudówki.

Od strony południowej jednokondygnacyjny skarbczyk z zaokrąglonymi narożnikami posiada niski, gładki cokół oraz gzyms, pionowy podział ściany stanowią szerokie pseudopilastry oraz prostokątne trzy nisze i dwa otwory okienne bez obramowań. Piętrowa przybudówka mieszcząca zakrystię ozdobiona jest jedynie profilowanym gzymsem. Ściany są gładkie, od strony wschodniej dwie prostokątne nisze okienne, na parterze zakończona łukiem odcinkowym. Od strony północnej dwie pary okien (po jednej na parterze i piętrze) i drzwi wejściowe do zakrystii zakończone łukiem odcinkowym. W ścianie zachodniej znajdują się trzy umieszczone w linii pionowej wąskie, prostokątne otwory okienne (oświetlające klatkę schodową zakrystii).

Szczyt między nawą główną a prezbiterium ma dekorację znacznie skromniejszą od szczytu fasady. Między dachem nawy a prezbiterium widoczna jest gładka ściana o nierównej linii krawędzi z trzema wieżyczkami, jedna na osi a dwie po bokach. Wieżyczki mają kształt sygnaturek na planie prostokąta z prostokątnymi otworami w każdym boku. W górnej części ozdobione są gzymsem z zamkniętym łukiem półkolistym i nakryte czterospadowym dachem namiotowym. Sygnaturkę środkową wieńczy kuty, żelazny krzyż na spłaszczony kuli. Dwie boczne wieżyczki posiadały prawdopodobnie krzyże (do chwili obecnej nie zachowane).

Opis wnętrza:

Wnętrze kościoła jest jednonawowe, połączone z prezbiterium (strona wschodnia), kruchtą (strona zachodnia) i partią chóru. Nawa kościoła jest połączona komunikacyjnie z niewidocznymi od wewnątrz: zakrystią, skarbczykiem, przedsionkiem do kruchty oraz klatką schodową na chór.

Nawa na planie prostokąta o wymiarach ok. 17 x 10 m z zaokrąglonymi narożnikami, trójprzęsłowa, nakryta trzema leżącymi w poprzek sklepieniami żaglowymi, przedzielonymi podwójnymi gurtami. Nawa jest podzielona na trzy części zdwojonymi wklęsłymi pilastrami, które w części sklepienia przechodzą w gurdy. Belkowanie złożone jest tylko z fryzu i gzymsu. Gzyms biegnie przez nawę i prezbiterium, urywając się jedynie na partii chóru. Fryz natomiast występuje tylko w odcinkach nad pilastrami. Pilastry wraz z gierowaniem tworzą linię wklęsłą. Ściany boczne nawy podzielone podwójnymi wklęsłymi pilastrami (jedynie skrajne są pilastrami pojedynczymi). W odcinkach ściany podzielonych pilastrami znajdują się wnęki w kształcie arkad. Wnęki zakończone łukiem półkolistym (po 3 szt. na ścianach bocznych). Archiwolty arkad niszowych płaskie, przy linii zewnętrznej profilowane. Archiwolty w osi podzielone zwornikami w kształcie konsolek wolutowych. W każdej płaszczyźnie bocznej wnęki kryją się nad cokołem małe prostokątne nisze zakończone półkoliście. Nad wnękami ponad belkowaniem szeroko rozglifowane okna zamknięte łukiem koszowym, przechodzącym w półkole w miejscach umieszczenia ram okiennych. Pomędzy nawą a prezbiterium tęczą zakończona łukiem półeliptycznym. Prezbiterium na planie kwadratu uzupełnionego w planie niepełnym półkolem.

Ściany boczne prezbiterium podzielone są na dwa przęsła przez pojedyncze wklęsłe pilastry usytuowane na osi i końcach ścian bocznych. Powierzchnie ścian między pilastrami są również wklęsłe. Przęsła prezbiterium nakrywa sklepienie żagłowe rozdzielone pojedynczymi gurtami. Część prezbiterium zakończona łukiem posiada sklepienie konchowe z trzema lunetami

Drugie przęsło każdej ze ścian bocznych mieści drzwi (do zakrystii strona północna i do skarbczyka strona południowa) zakończone łukiem odcinkowym.

Prezbiterium oświetlają cztery okna nad belkowaniem - dwa w bocznych lunetach sklepienia konchowego (część środkowa mieści górną część ołtarza), dwa pozostałe znajdują się w południowej ścianie bocznej prezbiterium (z których okno bliższe nawie jest częściowo zamurowane) po jednym w każdym przęsle. Analogiczne okna znajdują się w ścianie północnej z tą jednak różnicą, że otwierają się one do pomieszczenia nad zakrystią. W pierwszym przęsle ściany północnej znajdują się wąskie drzwi zakończone

łukiem odcinkowym prowadzące na ambonę. Wszystkie okna oświetlające kościół mają podobny wykrój.

Od strony zachodniej nawa łączy się z chórem muzycznym i kruchtą w części dolnej podobnym łukiem tęczowym do tego który łączy nawę z prezbiterium, z tą jednak różnicą, że łuk tworzy tu prawie ściśle wykreśloną półelipsę na szczudłach.

Chór muzyczny nakrywa sklepienie żaglowe na gurtach. Łuk tęczowy poniżej belkowania po obu stronach kruchty, przechodzi w ścianę w planie wklęsłą za którą znajduje się w stronie południowej przedsionek kruchty, a po stronie północnej klatka schodowa prowadząca na chór i strych. Na linii belkowania chóru umieszczona jest wypukła balustrada pod którą znajduje się kruchta przykryta sklepieniem poprzecznym beczkowym. Sklepienie kruchty rozpięte jest na czterech konsolach w kształcie gzymsów. Z kruchty prowadzą trzy wyjścia środkowe - najszersze to główne drzwi w fasadzie, po stronie północnej na wspomnianą już klatkę schodową, a po południowej do przedsionka kruchty. Przedsionek nakryty jest spłaszczoną kopułą.

Nad przedsionkiem na wysokości chóru znajduje się małe pomieszczenie z wejściem od strony chóru o podobnym sklepieniu. Z przedsionka można wydostać się na zewnątrz przez drzwi w portalu bocznym (południowym) fasady.

Długość wnętrza kościoła od portalu głównego do ściany prezbiterium w osi wynosi 30,5 m. Skarbczyk znajdujący się po prawej stronie prezbiterium, to w planie prostokątne pomieszczenie o gładkich ścianach przykryte sklepieniem. W zachodniej ścianie umieszczone są małe i wąskie prostokątne drzwi zakończone łukiem odcinkowym za którymi jest wąskie prostokątne pomieszczenie (właściwy skarbczyk). Skarbczyk posiada w południowej ścianie dwa prostokątne okna z kratą, a w ścianie północnej drzwi zakończone łukiem odcinkowym łączące skarbczyk z prezbiterium.

Zakrystia to pomieszczenie po lewej stronie prezbiterium na planie prostokąta z dwoma niszami w ścianie północnej, w których znajdują się prostokątne okna. Przykryta sklepieniem klasztornym, w ścianie zachodniej dwa otwory drzwiowe, z których bliższy ścianie północnej prowadzi do przedsionka, a drugi na spiralną klatkę schodową prowadzącą do zasypanego podziemia i na piętro. Przedsionek to małe pomieszczenie na planie zbliżonym do kwadratu z drzwiami prowadzącymi na zewnątrz. Piętro zakrystii to prostokątne w planie pomieszczenie z dwoma oknami w ścianie północnej i dwoma oknami drzwiowymi w ścianie zachodniej, z których północna prowadzi do małego pomieszczenia na planie zbliżonym do kwadratu. Ściana pomiędzy pomieszczeniem na piętrze a prezbiterium jest nieotynkowana i mieści dwa wymienione już okna. Pomieszczenie to nie posiada stropu, a otwartą wieżbę dachową.

Najważniejszym uzupełnieniem dekoracji wnętrza są trzy ołtarze: "wielki" w

prezbiterium i dwa boczne w zaokrąglonych narożnikach nawy przed łukiem tęczowym łączącym nawę i prezbiterium.

Ołtarz główny jest ołtarzem przyściennym umieszczonym w niszy półkoliście zamkniętego prezbiterium. Wykonany jest on z cegły i drewna, pokryty stiukiem. Na murowanej mensie sarkofagowej i dwóch parach zdwojonych cokołów ustawionych kulisowo znajduje się retabulum. Retabulum wygięte wklęsłe nad którym znajduje się zwieńczenie. Retabulum ozdabiają po trzy kolumny umieszczono symetrycznie po obu bokach. Skrajne kolumny mają podwójny cokół, zaś środkowe wysunięte są nieco do przodu. Między kolumnami jest zakłębione pole środkowe mieszczące obraz.

Belkowanie ołtarza jest pełne, gierowane, klasycyzujące z profilem prostym i pasami kostkowymi. Belkowanie wygięte odpowiednio do ustawienia kolumn.

Zwieńczenie nad belkowaniem składa się z aediculi o czterech wolutach (dwie po bokach, dwie skierowane do wnętrza kościoła).

W polu środkowym zwieńczenia krucyfiks drewniany z XIX wieku. Na skrajach ołtarza nad belkowaniem retabulum znajdują się rzeźby klęczących aniołów. Na ślimacznicach spływów wolutowych zwieńczenia wazony z kwiatami. Grzbiety spływów bocznych, dwuczołowych zdobią liście strzępiaste oraz zwisy kwietne. Nad zwieńczeniem gzymsu znajduje się para koszy z kwiatami. W ścianie po obu stronach ołtarza na wysokości postumentów retabulum umieszczone są trzy konsole. Na najbliższych ołtarzowi posągi aniołów.

Boczne ołtarze są jednoprzęsłowe, wykonane tak jak ołtarz główny z cegły, drewna i stiuku. Na mensie sarkofagowej umieszczone jest retabulum ujęte parą kolumn z pilastrami w tle, belkowanie pełne, zwieńczenie w postaci aediculi. W polu środkowym retabulum wnęka ujęta ramą profilowaną zakończoną łukiem nadwieszonym. Kolumny i pilastry ustawione są ukośnie do lica ołtarza. Zwieńczenie ujęte między dwa masywne spływy wolutowe, nad którymi znajduje się gzyms o łuku nadwieszonym. Na osi gzymsu ołtarza ustawione są kosze z kwiatami. Nad belkowaniem ołtarzy po obu bokach usytuowane są figurki aniołków.

Dekoracja malarska wnętrza z XIX wieku nie posiada większej wartości artystycznej. Na łukach tęczowych w nawie kościoła namalowano postacie czterech ewangelistów. Na osi łuku tęczowego między nawą a prezbiterium namalowany jest owal z barankiem w środku otoczony rokokową ramą. Po obu stronach symetrycznie podtrzymywany jest on przez postacie kroczących aniołów. Wokół okien w nawie malarstwo iluzjonistyczne, przedstawiające dekorację architektoniczną z motywami roślinnymi. Pseudopilastry ozdabiają motywy naśladujące kamelowanie.

Gurty sklepienia podzielone są okrągłymi tarczami z motywem płatków kwiatowych.

Między tarczami gurty wypełnione są motywem przypominającym płyciny. Podobny efekt zastosowano na ścianach w nawie i prezbiterium.

Gurty prezbiterium podzielone są okrągłymi tarczami z monochromatycznymi portretami ewangelistów i bogato zdobione motywem zbliżonym do roślinnego.

Rozdział VI. BRAMA - DZWONNICA I PARKAN

Bramę-dzwonnicę oraz parkan otaczający teren kościelny wybudowano jednocześnie ze świątynią.

Brama-dzwonnica usytuowana jest na osi fasady kościoła, w odległości 12,85 m metrów na zachód od niej. Dzwonnica jest połączona z murem ogrodzenia biegnącym równoległe do ścian świątyni. Od północy i południa w odległości kilku metrów od muru rośnie kilka starych wiązów.

Dzwonnica zbudowana jest z cegły i zaprawy wapiennej, tynkowana z zewnątrz i wewnątrz. Wieżba dachowa wykonana jest z drewna i pokryta blachą cynkową.

Bryła bramy-dzwonnicy jest masywna i krępa. Budynek zbudowany jest na rzucie prostokąta o wymiarach 11 x 5 metrów i wysokości do 25 m i nie posiada podpiwniczenia. Część środkowa dzwonnicy jest najwyższa, dwukondygnacyjna, do niej przylegają dwa symetryczne pomieszczenia od południa i północy, z których pomieszczenie od strony północnej pełniło funkcję kostnicy, a pomieszczenie od strony południowej mieści klatkę schodową na pierwszą kondygnację części środkowej. W przyziemiu części środkowej od zachodu i wschodu znajdują się prostokątne otwory bramy zakończone łukiem odcinkowym. Na piętrze nad bramą znajduje się dzwonnica,

która w każdej ze swych czterech ścian mieści duży otwór arkadowy. Strop nad częścią środkową jest pseudokopułowy, murowany z cegły. Na osi pseudokopuły znajduje się pseudolatarnia ze ściętymi narożami, analogicznie jak w kościele. Nad latarnią znajduje się dach namiotowy, który zwieńcza kuty, żelazny krzyż.

W ścianach pomieszczeń bocznych od strony zachodniej i wschodniej znajdują się pojedyncze otwory okienne w kształcie elipsy, umieszczone pod gzymsem zamykającym poziomo ściany z zewnątrz. Dach nad częściami bocznymi jest jednospadowy, ze spływami wolutowymi po bokach.

W ścianach oddzielających pomieszczenie bramy wjazdowej, a pomieszczeniami bocznymi umieszczone są otwory drzwiowe w kształcie prostokąta zakończone półkoliście. Część środkową bramy drzwiowej dzieli na dwie kondygnacje gruby strop z drewnianych bali, który jest jednocześnie podłogą dzwonnicy.

Podział architektoniczny ścian części środkowej z zewnątrz stanowią pseudopilastry, każda ściana arkadowa ujęta jest między dwa pseudopilastry umieszczone na rogach. W części zachodniej i wschodniej pseudopilastry biegną na całej wysokości budynku i są podzielone poziomym pasem fryzu, który oddziela przyziemie od piętra. Pilastry w przyziemiu i obramowanie otworów bramy z konsolą na osi są gierowane. Arkady pierwszego piętra ozdabia ramka z ławeczką i konsolą na osi. Nad arkadami górnej kondygnacji ściana ozdobiona jest fryzem i uproszczonym belkowaniem. Na każdej ścianie w belkowaniu na osi umieszczone są medaliony, z których medalion w ścianie wschodniej mieści inskrypcję fundacyjną. Części boczne dzwonnicy na rogach ozdobione są gierowanym filarem. Od strony zachodniej pod otworem okiennym w kształcie elipsy znajdują się prostokątne nisze. Całość budynku otoczona jest płytkim cokołem.

Pod pseudokopułą wewnątrz dzwonnicy umieszczone są na drewnianych belkach dwa dzwony, pierwszy z 1961 roku wykonany przez firmę Felczyńskiego z Przemyśla, a drugi przez firmę Marty Wojtkowskiej z Węgrowa. (Oba dzwony zostały konsekrowane przez biskupa Henryka Strąkowskiego - 25 czerwca 1961 roku).

Elewacja zewnątrz dzwonnicy jest pomalowana kolorem kremowym, fryz, belkowanie i ramki ozdabiające otwory arkadowe oraz wnętrza pokryte są farbą w kolorze białym.

Ogrodzenie kościelne wzniesione jest na planie prostokąta z półkoliście zamkniętą częścią wschodnią.

Parkan zbudowany jest z cegły, tynkowany i przykryty dachówką. Średnia wysokość parkanu to około półtora metra. Od strony północnej i południowej w parkan wbudowane są po dwie kapliczki, które wystają ponad górną krawędź ogrodzenia. W grubości muru od wewnątrz znajdują się płytkie wnęki arkadowe zakończone łukiem

odcinkowym. Jedna kapliczka zamknięta jest łukiem ostrym. Od strony północnej w ogrodzeniu umieszczone są dwie furtki. W stronie południowej parkanu na wysokości prezbiterium znajduje się duża brama wjazdowa. Po południowej stronie dzwonnicy w odległości około 1,5 metra umieszczona jest trzecia furtka wejściowa.

Rozdział VII. WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA

Kościół w Baranowie oprócz wymienionych już ołtarzy przyściennych ma wiele innych obiektów stanowiących jego wyposażenie. Są to obrazy sztalugowe, rzeźby, płaskorzeźby, obiekty snycerskie, kamieniarskie i inne.

SNYCERKA

Zabytki snycerskie w baranowskim kościele to przede wszystkim tabernakulum z ołtarza głównego, ambona, chrzcielnica i konfesjonały.

Tabernakulum wykonane zostało prawdopodobnie pod koniec XVII wieku. Zbudowane jest ono z drewna polichromowanego, rzeźbionego i złoczonego. Wymiary tabernakulum to 180 x 165 x 56 centymetrów. Maria Podraza z Biura Dokumentacji Zabytków w Lublinie przypisuje obiektowi wpływ Tylmana z Gameren.

Tabernakulum ma formę cokołu ryzalitowego, trzyosiowego, który podzielony jest czterema masywnymi pilastrami. Nad cokołem w części środkowej umieszczony jest tron zwężający się ku górze. Tron zakończony jest u góry kopułą. Na kopule ujętej między imitacje zwisających symetrycznie draperii, znajduje się figurka pelikana karmiącego swą pierś pisklętą. Część frontowa tronu tworzy półkolistą niszę sklepioną muszlą. Nisza umieszczona jest na obrotowym bębnie, który pozwala przekręcić ją o 180°, ukazując drugą identyczną.

W centralnej części cokołu umieszczone są wybrzuszone drzwiczki szafki tabernakulum. Drzwiczki ozdobione są płaskorzeźbą z motywem kielicha i hostii. Cokół i drzwiczki

tabernakulum zdobią płaskorzeźby z motywem rokokowej roślinności. Ozdoby te zostały wykonane w późniejszym okresie. Akcentem kolorystycznym na połączonym tabernakulum jest posrebrzane tło drzwiczek i grupa pelikana. Bardzo podobne tabernakulum znajduje się w kościele parafialnym św. Małgorzaty w Klementowicach, które według projektu Tylmana z Gameren wykonał Wilhelm Barsz.

Drugim ciekawym obiektem snycerskim jest wykonana w końcu XVIII wieku ambona przyścienna. Ambona wykonana jest z drewna, rzeźbiona, polichromowana i złocona. Ambona nadwieszana umieszczona jest na lewej ścianie prezbiterium. Wejście do ambony znajduje się od strony zakrystii, po schodach przez otwór w ścianie. Korpus mównicy jest cylindryczny, podzielony czterema pilastrami. Od dołu cylinder ujęty jest w profilowany cokół. Spód ambony jest profilowany kielichowo z czaszą i zwieńczeniem w kształcie kiści winogronu. Na cokole ambony w tle płyciny umieszczone są rzeźby czterech siedzących ewangelistów. Od góry ambonę zamyka gierowany gzyms. Nad mównicą znajduje się baldachim w kształcie muszli zakończony rzeźbą Chrystusa wszechmocnego na obłokach. Pod muszlą baldachimu umieszczona jest rzeźba Ducha Świętego pod postacią gołębic.

Na wklęsłej ścianie prezbiterium między mównicą a baldachimem umieszczona jest ramka z dekoracją o motywie rokokowym. Trzony pilastrów ambony zdobią połączone rozety i motywy roślinne. Polichromia całej ambony jest w kolorze kości słoniowej i szaro-popielatym. Partie snycerskie są złoczone, a płyciny korpusu i czasza dolna błękitne. Podobna ambona znajduje się w kościele parafialnym w Kijanach.

W prezbiterium po prawej stronie niedaleko tęczy nawy znajduje się barokowo-klasycystyczna chrzcielnica, która powstała pod koniec wieku XVIII. Jest ona zbudowana z drewna dębowego, które jest polichromowane i rzeźbione. Chrzcielnica ma kształt kielicha i jest toczona, a stopa profilowana. Czasza chrzcielnicy jest przewężona pod wylewem, zdobiona kameliami i plecionką. Od góry chrzcielnica przykryta jest pokrywą kopulastą zwieńczoną krzyżem na kuli. Chrzcielnicę otacza balustrada na planie niepełnego koła z późniejszego okresu.

Następnymi obiektami wartymi uwagi są dwa barokowo-klasycystyczne konfesjonały. Konfesjonały umieszczone są w niszach arkadowych po obu stronach nawy głównej od strony fasady. Zbudowane są z drewna rzeźbionego i polichromowanego farbą olejną. Pochodzą one prawdopodobnie z końca XVIII wieku. Centralną częścią konfesjonału jest siedzisko otoczone z czterech stron pełnymi ściankami do wysokości około jednego metra. Przednią ściankę stanowią wyrzuczone drzwiczki. Zaplecek konfesjonału jest prostokątny, wysoko podniesiony, zakończony baldachimem na planie prostokąta. Nad ścianami bocznymi siedziska prostopadle do

zaplecka znajdują się spływowe uszaki z kratą spowiedniczą. Arkada po bokach siedziska obudowana jest ściankami, których skraje są flankowane pilastrami. Szczyty pilastrów zdobią wazony z draperią. Nad baldachimem siedziska znajduje się kosz wiklinowy z owocami. W górnej części zaplecka rozwieszona jest na trzech guzach draperia i wieniec. Ścianki boczne i pilastry ozdobione są zwisami liściastymi. Elementy zdobnicze konfesjonatów mają charakter snycerki w stylu Ludwika XVI-go. Na drzwiach konfesjonatu znajduje się płaskorzeźba przedstawiająca parę skrzyżowanych kluczy, symbol królestwa niebieskiego.

Na zaokrąglonych narożach od strony chóru umieszczone są dwa mniej okazałe konfesjonały z końca XVIII wieku. Wykonane w taki sam sposób i z takiego materiału jak opisywane wyżej. Składają się one z prostokątnej skrzyni w części frontowej, u góry otwarte ku nawie. W części dolnej za wypukłymi drzwiczkami jest siedzisko. Ściany boczne powyżej linii drzwiczek mają kształt wygiętej ślini. W ścianach bocznych umieszczone są też kratki spowiednicze. Baldachim nad konfesjonatem udekorowany jest płaskorzeźbą z motywem roślinnym typu rokokowego. Na drzwiach konfesjonatów płaskorzeźba przedstawiająca kwiat słonecznika. Oba konfesjonały są polichromowane farbą olejną.

Na uwagę zasługują również ramy obrazów sztalugowych wiszących w niszach arkadowych nawy. Cztery ramy ozdobione są typowym motywem rokokowym (grzywacze, gałązki palmowe). W obu dolnych narożach ram i na ich osiach znajdują się płaskorzeźby z motywem wolutowym i koguciego grzebienia.

Do oryginalnego wyposażenia prezbiterium należą również dwie ławki kolatorskie z końca XVIII wieku. Ławy te są ustawione przy ścianach po obu stronach prezbiterium. Zbudowane z drewna i polichromowane farbą olejną. Ławy na planie łuku posiadają partię frontową podzieloną trzema płycinami. Partie boczne mają linię krzywą, na której wewnątrz zamocowane jest siedzisko. Boki ław ozdobiono rowkami w formie spirali.

MALARSTWO

Do licznej grupy obiektów stanowiących wyposażenie kościoła w Baranowie należą obrazy sztalugowe.

W centralnym miejscu na zasuwie ołtarza głównego umieszczony jest eklektyczny obraz olejny na płótnie z 1896 roku pędzla Karola Broniewskiego przedstawiający "Chrzest Jezusa w Jordanie". Obraz o wymiarach 225 x 104 cm w części górnej ma ścięte pod kątem 45° rogi. Obraz przedstawia Jezusa stojącego po kostki w wodzie. Nad postacią Jezusa unosi rękę stojący obok Jan Chrzciciel. W tle na drugim planie widoczny jest krajobraz z rzeką. Nad postaciami z pierwszego planu unosi się gołębica.

Na zasuwie ołtarza głównego znajduje się obraz "Matki Boskiej Częstochowskiej z Dzieciątkiem". Obraz ma ciemne tło, a cała postać Madonny i Jezusa oprócz twarzy i rąk zasłonięta jest metalową szatą zdobioną kolorowymi kamieniami.

W ołtarzach bocznych umieszczone są po dwa obrazy olejne na płótnie. Ołtarz po prawej stronie prezbiterium zdobią obrazy "Św. Sebastiana" i "Świętego Antoniego Padewskiego". Płótno z wizerunkiem św. Sebastiana ma kształt prostokąta z półkolistym łukiem na górnej części obrazu. Postać św. Sebastiana od bioder 3/4 w lewo, w kontrapoście na tle krajobrazu i nieba z sercem po środku górnej części obrazu. Obok serca namalowane są dwie uskrzydłone główki aniołów na krawędzi obłoków. Postać świętego ukazana jest w perspektywie żabiej, odchylona do tyłu, z uniesioną głową i prawą ręką w stronę nieba. Lewa ręka świętego Sebastiana podtrzymuje włócznię i księgę. Przy lewej ręce na eliptycznym medalionie przedstawiona jest scena męczeństwa świętego. U stóp świętego leży kołczan nakryty kartką papieru obok której znajduje się biało-czerwony turban. W tle za postacią świętego jest krajobraz z małym krzyżem na mogile.

Nad obrazem św. Sebastiana jest umieszczony w nadstawie między spływami wolutowymi ołtarza mniejszy obraz olejny św. Antoniego Padewskiego z końca XVIII wieku. Płótno ma kształt trapezu z wygiętą w łuk podstawą i szczytem. Rogi obrazu przecięte są krótkimi łukami odcinkowymi. Postać świętego przedstawiona jest do kolan,

3/4 w lewo ze wzrokiem skierowanym do przodu. Habit św. Antoniego ma kolor brunatny. W lewej ręce św. Antoni trzyma księgę, a w prawej złożonej na piersiach podtrzymuje lilię. Tło obrazu ma kolor brązowy i jest rozjaśnione w partii górnej obrazu. Obraz umieszczony jest w ramie listwowej, połączanej.

Analogiczne umieszczenie i kształt obrazów zastosowano w ołtarzu bocznym po lewej stronie prezbiterium.

Obraz przedstawiający "Matkę Boską z Dzieciątkiem" pochodzi z początku XX wieku. Jest to obraz olejny na płótnie. Obraz przedstawia stojącą Matkę Boską z dzieciątkiem na lewej ręce i berłem w prawej. Postać Matki Boskiej stoi na kuli ziemskiej. Tło obrazu jest niebieskie. Figura Matki Boskiej przykryta jest trybowanym złożonym mosiądzem w formie szat. Nad madonną umieszczone jest dwanaście mosiężnych gwiazd ułożonych w kształcie łuku.

W górnej części ołtarza znajduje się obraz św. Józefa z dzieciątkiem. Płótno z końca XVIII wieku przedstawia siedzącego świętego Józefa z dzieciątkiem na kolanach. Prawa ręka Chrystusa dotyka brody Józefa. Tło obrazu w ciemnym kolorze.

Prawdopodobnie pierwszym obrazem umieszczonym w części dolnej lewego ołtarza bocznego był obraz obecnie umieszczony na zaokrąglonym narożniku nawy od strony chóru. Jest to obraz olejny z początku XIX wieku przedstawiający Matkę Boską Różańcową z dzieciątkiem i św. Dominika. Na obecność obrazu w ołtarzu bocznym wskazuje identyczny kształt płótna z obrazami ołtarzowymi. Obraz przedstawia Matkę Boską z dzieciątkiem na prawym ręku. Głowa madonny odchylona jest lekko na prawe ramię. Dzieciątko obejmuje lewą ręką szyję Matki Boskiej. Suknia madonny ma kolor czerwony, a płaszcz błękitny. Dziecko ubrane jest w białą suknię. Św. Dominika przedstawiona jest z prawego profilu, z podniesioną ku górze głową. W górnej partii obrazu umieszczone są dwie uskrzydłone głowy aniołków.

Do najciekawszych i największych gabarytowo obrazów sztalugowych znajdujących się w kościele św. Jana Chrzciciela należą cztery obrazy o wymiarach 225 x 140 umieszczone w niszach arkadowych nawy głównej. Obrazy te mają kształt prostokąta zakończonych półkolem w części górnej. Wszystkie cztery płótna posiadają bogato zdobione rokokowe ramy, o czym była mowa już wcześniej.

Najciekawszym obrazem z tej grupy jest XVIII-wieczne płótno przedstawiające "Ofiarowanie Jezusa w świątyni". Na pierwszym planie przedstawiona jest grupa wielofiguralna na schodach świątyni z monumentalną architekturą wnętrza świątyni w tle. Centralnymi postaciami obrazu jest kapłan Szymon z dzieciątkiem na rękach. Pozostałe postacie są tylko otoczeniem dla Szymona. Święty Józef na pierwszym planie obrazu klęczy, zwrócony w stronę Szymona z gołębiem w rękach. Nad Józefem po lewej

stronie Szymona znajduje się Maryja namalowana z profilu z wyciągniętymi rękoma w stronę dzieciątka. W prawym dolnym rogu na pierwszym planie znajduje się młodzieniec z uniesioną ku Szymonowi pochodnią w lewej ręce. W głębi obrazu postać żebraka - starca. Przy lewej krawędzi obrazu przedstawiona jest św. Anna i kobieta z dzieckiem na ręku i obnażoną piersią. Wszystkie postacie przedstawione na obrazie ubrane są w długie, pofałdowane szaty w kolorze czerwieni jasnej i ciemnej, błękitnym, brązowym i zielonym. Architektura namalowana w tle obrazu wynurza się z głębokich ciemności. W górnej środkowej partii widoczny jest otwór okienny scenę główną obrazu. Autorstwo obrazu jest nieustalone, wskazuje się na szkołę flamandzko-włoską. Kolejny obraz umieszczony we wnęce arkadowej nawy przedstawia "Świętego Piotra" i pochodzi z końca XVIII wieku. Na obrazie ukazana jest pełna postać św. Piotra od przodu 3/4 w lewo w kontrapoście. Głowa świętego uniesiona jest nieco do góry. Twarz św. Piotra ma krótki zarost. Prawa ręka jest przyciśnięta do piersi, a lewa podtrzymuje księgę, a w dłoni trzyma dwa klucze do królestwa niebieskiego. Święty ubrany jest w turkusową suknię, na którą jest narzucony brązowy płaszcz. Spod sukni wystają gołe nogi w sandałach. Tło obrazu jest jednolite brunatne, rozjaśnione w części górnej. Nad głową świętego znajdują się trzy uskrzydłone głowy aniołów. Trzecim obrazem XVIII-wiecznym umieszczonym w niszy arkadowej jest "Święty Paweł". Postać św. przedstawiona jest w analogiczny sposób do św. Piotra w kontrapoście, 3/4 w lewo. Prawą dłonią św. Paweł opiera się o długi średniowieczny miecz. W lewej ręce opuszczonej wzdłuż torsu św. Paweł trzyma księgę. Twarz świętego namalowana jest ze znacznie dłuższą, siwą brodą niż u św. Piotra. Spod barokowej, przepasanej w pasie sukni wystają stopy w sandałach. Na ramiona świętego narzucony jest zielono-oliwkowy płaszcz. Tło obrazu jest jednolite w kolorze brunatnym z uskrzydłonymi głowami aniołów na obłokach.

Znacznie różniącym się od opisanych obrazów jest płótno z początku XX wieku, czyli dużo młodsze od przedstawionych powyżej. Obraz przedstawia św. Antoniego klęczącego z lekko uniesioną głową. Ręce świętego są podniesione w kierunku objawiającego się Jezusa. Po lewej stronie płótna pod postacią Jezusa umieszczony jest pień drzewa z rozłożoną księżką. Na pierwszym planie po lewej stronie rośnie kępa ostów. Święty Antoni ubrany jest w brązowy habit przepasany sznurem. Nogi świętego obute są w sandały. Nad postacią św. Antoniego po prawej stronie umieszczony jest anioł z kwiatem w rękach na tle ciemnego nieba. Tło obrazu jest ciemnogrnatowe, jedynie w miejscach objawienia Jezusa jest jasna, błękitna plama otaczająca jego postać. Omawiany obraz prawdopodobnie zastąpił płótno XVIII-wieczne, które uległo zniszczeniu.

Jednym z ciekawszych obrazów znajdujących się na wyposażeniu kościoła w

Baranowie jest XIX-wieczna kopia w typie renesansowo-barokowym przedstawiająca "Matkę Boską z dzieciątkiem". Ujęty w prostą, profilowaną i złożoną ramę, obraz przedstawia półpostać madonny siedzącej z dzieciątkiem. Lewa dłoń madonny obejmuje dzieciątko w pasie, przyciskając je do siebie. Prawa ręka podtrzymuje nóżki dzieciątka, które obejmuje rączkami madonny za szyję. Tło obrazu jest jednolite, w kolorze ciemnozielonym i stalowym. Maryja ubrana jest w czerwono-różową suknię przykrytą ciemnoniebieskim płaszczem. Dziecko ubrane jest w białą sukienkę. Na odwrocie płótna gruntowanego fabrycznie wybity jest czarną farbą stempel o treści: "... W.KOLLER CO IM WIEN... SILBERNE, MEDAILLE...".

Znacznie nowszy, bo pochodzący z lat siedemdziesiątych XX wieku jest obraz olejny pędzla Kazimierza Kosenika, znajdujący się na ścianie prezbiterium po jego prawej stronie. Obraz ten został darowany kościołowi w Baranowie 26 sierpnia 1979 roku przez Mikołaja Stachyrę, byłego parafianina. Płótno przedstawia św. Maksymiliana Kolbe. Półpostać przedstawiona jest z przodu, w czarnym habicie przepasanym sznurem. W tle obrazu jest zachód słońca z wieżami wartowniczymi i drutem kolczastym.

Oprócz wymienionych obrazów sztalugowych wiszących na ścianach w kościele św. Jana Chrzciciela umieszczone są również feretrony z obrazami świętych: Józefa, Matki Boskiej z dzieciątkiem, Chrystusa, Złożenie do grobu, Nauczanie Marii, Przemienienia Pańskiego, św. Rocha, św. Jana Chrzciciela, Matki Boskiej Różańcowej, Anioła Stróża. Są to obrazy z XVIII i XIX wieku. Wartość artystyczna tych płócien jest jednak niewielka. Autorami tych prac są najczęściej artyści ludowi.

Rzeźba

Główną grupę rzeźb kościoła w Baranowie stanowią rzeźby aniołów i proroków umieszczone w ołtarzu głównym i ołtarzach bocznych, oraz opisane już postacie

Jezusa i czterech ewangelistów umieszczone na ambonie.

Rzeźby aniołów zdobiące ołtarz główny pochodzą z końca XVIII wieku i wykonane są z drewna polichromowanego i złoczonego.

Dwie figury uskrzydłych aniołów o wysokości około 140 cm usytuowane są po bokach kolumnowego retabulum ołtarza głównego. Są to rzeźby przedstawiające stojące postacie w ruchu stąpania przed siebie z uniesionymi w gestykulacji rękami. Włosy rzeźb są krótkie i mają loki. Figury aniołów dekoruje draperia płaszczy, które odsłaniają tylko popiersia figur, ręce i wysunięte w stąpaniu przed siebie nogi powyżej kolan. Rzeźba umieszczona po lewej stronie ołtarza posiada obok prawej nogi gruszkowatą, wzdłużną konew. Z pokrywy konwi zwisa skręcony spiralnie sznur. Figura i konew nie mieszczą się na konsoli na której są umieszczone co pozwala przypuszczać, że pierwotnym miejscem jej ustawienia było belkowanie ołtarza głównego, analogicznie do rozmieszczenia czterech rzeźb aniołów w kościele parafialnym w Puchaczowie. Szaty i skrzydła figur są złoczone a partie ciała pokryte są białą polichromią. Pozostałe dwie figury uskrzydłych aniołów umieszczone są na rogach belkowania ołtarza głównego i wykonane są z tego samego materiału i w tym samym okresie co opisane wyżej. Dwie figury aniołów umieszczone na belkowaniu, przy splywach wolutowych. Przedstawiają one z profilu pochylone do osi ołtarza postacie. Rzeźby mają wyciągnięte przed siebie ręce. Układ szat, polichromia, złocenia szat i skrzydeł są podobne jak w opisanych już wyżej rzeźbach ujmujących retabulum ołtarza.

Do kolejnej grupy rzeźb umieszczonych w ołtarzu głównym należą cztery małe figury (wysokość około 40cm) przedstawiające parę uskrzydłych aniołów i parę kapłanów starozakonnych. Wszystkie cztery rzeźby pochodzą z końca XVIII wieku i wykonane są z drewna polichromowanego a w przypadku aniołów i złoczonego (skrzydła i szaty).

Dwie figury aniołów zdoły pierwotnie razem z parą kapłanów cokół tabernakulum. Obecnie umieszczone są na konsolach po bokach ołtarza głównego. Jeden z aniołów przedstawiony jest z podniesioną do góry głową, drugi z głową pochyloną w ukłonie. Obie rzeźby podtrzymują w prawej i lewej ręce kielichy, do chwili obecnej kielichy nie zachowały się. Rzeźby ozdabiają długie suknie, fragmentami podwiewane przez wiatr odkrywają tors, przedramię i nogi powyżej kolan. Nad odkrytymi kolanami umieszczona jest brosza spinająca szaty. Głowy aniołów przedstawione są z długimi włosami sięgającymi do ramion.

Para posążków kapłanów Aarona i Melchizedech przedstawione są w kontrapoście i w ruchu. Głowy kapłanów ozdobione są nakryciami kopulastymi z broszą nad czołem. Kapłani ubrani są w szaty składające się z trzech sukien, nakładanych

jedna na drugą z których każda inny rytm fałd. Wierzchnia tunika przepasana sięga do kolan i zakończona jest zębatą koronką. Krótkie rękawy tuniki przypominają naramienniki zbroi rzymskiej. Suknia środkowa jest dłuższa od tuniki ją szereg frędzli na skraju. Suknia spodnia sięga stóp i nie zasłania sandałów. Rzeźba Melchizedecha, podtrzymuje oburącz przed sobą tacę z chlebami. Figura Aarona trzyma w lewej ręce resztkę trzonu laski która jest atrybutem tego proroka. Figurki w całości są polichromowane białą farbą olejną.

Rozdział VIII. ANALIZA ARCHITEKTONICZNA KOŚCIOŁA POD WEZWANIEM ŚW. JANA CHRZCICIELA W BARANOWIE

Okres powstania kościoła św. Jana Chrzciciela w Baranowie pozwala zaliczyć go do budownictwa późnego baroku. Nie jest on jednak obiektem stylowo jednolitym. Mimo przeważającej liczby elementów barokowych posiada również elementy które z

barokiem mają niewiele wspólnego.

Niewątpliwie elementami barokowymi w kościele św. Jana Chrzciciela są:

W fasadzie - zaokrąglone narożniki i pofałdowana linia fasady, która wskazuje tendencję do założenia centralnego,

- zastosowanie wklęsłych pilastrów, słupów z półpilastrami i pseudopilastrów,
- barokowa balustrada z owalnymi otworami w ramach wstęgowych,
- płyciny o figurowym nieregularnym wykroju w szczycie,
- dynamicznie wygięte belkowanie,
- szczyty wolutowe z podwójnym ugięciem linii górnej zawiniętej do środka spiralnie,
- zwieńczenie szczytu parą reliktowych półfrontonów.

Na elewacjach bocznych jako element barokowy można wskazać pary pseudopilastrów dzielące ściany między oknami.

We wnętrzu świątyni cechy barokowe to:

- zaokrąglone narożniki nawy,
- podwójne wklęsłe pseudopilastry zdobiące ściany nawy, w prezbiterium pojedyncze,
- wygięta linia chóru muzycznego z owalnymi otworami wstęgowymi spiętymi klamrą,
- dynamiczna linia gzymsu, która biegnie bez przerwy przez nawę i prezbiterium urywając się nad chórem,
- wklęsłe dynamiczne odcinki fryzu nad pseudopilastrami,
- silnie rozglifione okna,
- barokowe ołtarze,
- wklęsła linia ścian nawy między podwójnymi pseudopilastrami.

Mimo dużej ilości elementów charakterystycznych dla stylu barokowego w kościele św. Jana Chrzciciela w Baranowie można napotkać wiele elementów niebarokowych takich jak:

- wertykalizm fasady wzmożony wieżyczką między parą półfrontonów,

- kształt szczytu oddzielającego nawę od prezbiterium zwieńczonego wieżyczką, która razem z wieżyczką fasady jest bardzo zbliżona do sygnaturek występujących w szczytach kościołów wzniesionych w stylu tzw. renesansu lubelskiego, na co zwraca uwagę w swej pracy Piesio,
- dekoracja architektoniczna ścian z zewnątrz zakrystii, która ogranicza się jedynie do gzymsu.

Po przeprowadzonej analizie stylistycznej Adam Piesio zaliczył kościół w Baranowie do rzędu "... prowincjonalnych polskich kościołów późnobarokowych, powstałych pod wpływem budownictwa południowoniemieckiego i czeskiego...". Obszar zaś z którego te wpływy dotarły na Lubelszczyznę określił jako Śląsk i Wielkopolskę.

Aby potwierdzić swoją klasyfikację Piesio przedstawia podobieństwa układu przestrzennego i stosunek wysokości do rozpiętości we wnętrzu oraz użycie konchowego sklepienia przy styku nawy z prezbiterium i chórem muzycznym.

O podobnym rozwiązaniu wnętrza można powiedzieć w przypadku budownictwa Ślązaka Karola Marcina Franza (1712-1755). Franz w swych kościołach w Rydzynie (1746 - 17500) i powstałych po jego śmierci, ale w oparciu o jego plany w Krotoszynie (1766 - 1774) i Zbąszynie (1779 - 1796) powtarza schemat oparty o rozwiązania południowoniemieckie i czeskie.

Do kościołów powstałych w tym samym stylu, okresie a prawdopodobnie i z pod ręki tego samego architekta na Lubelszczyźnie można zaliczyć jeszcze dwa obiekty, a mianowicie: Powstały w 1760 roku mały kościół filialny w Stróży koło Kraśnika. Kościół ten wzniesiony jest na planie trójkąta, lecz fasada kościoła ma identyczny podział ściany jak w świątyni w Baranowie.

Drugim obiektem powstałym już po kościele baranowskim jest kościół parafialny w Puchaczowie koło Łęcznej (1778 - 1786). Jest to obiekt bardzo zbliżony zarówno planem jak i wystrojem z zewnątrz i wewnątrz. Powstał on z fundacji Leonarda Prokopowicza, opata klasztoru benedyktynów w Sieciechowie. Mała odległość Baranowa od Sieciechowa oraz podobne motywy słupków-służek na fasadzie wskazują na możliwość udziału architekta kościoła baranowskiego w pracach przy wcześniejszym kościele w Sieciechowie (1735 - 1770).

Rozdział IX. ATRYBUCJA KOŚCIOŁA ŚW. JANA CHRZCICIELA W BARANOWIE

Do naszych czasów nie zachowały się żadne dokumenty, które mogłyby jednoznacznie wskazać na budowniczego kościoła w Baranowie.

Wszystkie znane publikacje powtarzają tezę Adama Piesio, który przypisuje autorstwo kościoła św. Jana Chrzciciela w Baranowie Józefowi Grinbergergrowi. Piesio w swej pracy powołuje się na wizytację biskupią z roku 1781, z której wynika iż architekt baranowskiego kościoła miał na imię Józef, a stolarz pracujący przy wznoszeniu świątyni Antoni.

"W tyle kościoła akos murów kościelnych nowo postawiona wikarya pod dachem kumianami dwiema murowanymi z osobnemi sionkami. X wikary ma osobną sień pokoy jeden y drugi y do schowania narożnik na drugiey stronie stoi pan Józef architekt i tu Continuo przy fabryce mieszka. [...] podobny budynek drugi w tymże roku 1781 wystawiony na drugim rogu cmentarza z dwiema rezydencjami pierwsza rezydencya od kościoła dla organisty, druga dla Antoniego stolarza którą za jego pracę dożywociem iemu tylko nadałem".

W oparciu o ten cytat i własną pracę badawczą Adam Piesio pisze:

"W sprawie autorstwa kościoła w Baranowie za punkt wyjścia może służyć wspomniany wyżej fakt, że w r. 1781 pracuje przy budowie wikarówki obok kościoła baranowskiego jako kierownik robót "pan Józef architekt". Jest to ciekawe z tego powodu, że podobieństwo, jakie wykazuje linia chóru muzycznego kościoła Dominikanów w Lublinie z linią chóru kościoła w Baranowie nasuwa przypuszczenie, że twórcą tego ostatniego jest ten sam architekt. Hipotezę tę można poprzeć wspólnością imienia oraz data powstania. Chór muzyczny u dominikanów został wzniesiony w r. 1758 według projektu Józefa Gringenbergera i przez niego wykonany. W sześć lat później rozpoczęto budowę kościoła w Baranowie, prowadzoną przez Józefa architekta, jak można by się domyślać ze wzmianki archiwalnej, wprawdzie nie dotyczącej bezpośrednio budynku kościoła i nieco późniejszej. W dwa lata później została wzniesiona kaplica w Stróży. Gdzie był zatrudniony Józef Gringenberger przed r. 1758, nie udało się dotąd ustalić, jak i tego, skąd ten architekt przybył i jakie prace wykonał przed przybyciem do Polski. Sądząc z nazwiska, był on pochodzenia niemieckiego. Tłumaczyłoby to związki, jakie zachodzą między kościołami w Baranowie, Stróży i Puchaczowie z budownictwem czesko-austiackim. Łoza podaje Józefa Gringenbergera tylko jako twórcę chóru w kościele Dominikanów w Lublinie, *Słownik Thieme-Beckera* pomija go całkowicie. Sprawę tę wyjaśniłoby może przebadanie archiwum ordynacji Zamoyskich. Poszukiwania w archiwum wojewódzkim lubelskim, gdzie znajdują się papiery ordynacji zwierzynieckiej, nie przyniosły rezultatów, natomiast archiwum ordynacji kozłowieckiej zginęło całkowicie podczas działań wojennych.

Wobec braku danych sprawa autorstwa pozostaje na razie nadal zagadnieniem otwartym. Można jednak hipotetycznie przypisywać kościół w Baranowie, jak również w Puchaczowie i w Stróży, Józefowi Gringenbergerowi. Gdyby zaś dało się to udowodnić i gdyby odnaleziono jego wcześniejsze prace, rzuciłoby to nowy snop światła na zagadnienie wpływów południowoniemieckich na architekturę Lubelszczyzny z połowy XVIII stulecia".

Argument Piesia, który wskazuje na podobieństwo linii chóru muzycznego

kościół Dominikanów w Lublinie i kościół św. Jana Chrzciciela w Baranowie jest najmniej przekonywujący. Biorąc pod uwagę zupełnie inny materiał z jakiego zostały wykonane balustrady chórów (w Lublinie jest to drewno, w Baranowie cegła) oraz całkowicie odrębną dekorację balustrady, trudno doszukać się podobieństwa, biorąc jedynie pod uwagę tak typową w tym okresie linię chóru.

Józef Grinbergerger pomimo zbieżności imion z architektem baranowskiego kościoła jest autorem bardzo mało znanym. Nie zachowały się do naszych czasów poważniejsze wzmianki o tym twórcy. Równie dobrze mógł być tylko mistrzem stolarskim, który jak pisze Piesio chór muzyczny w kościele Dominikanów zaprojektował i wykonał.

Zdecydowanie bardziej przekonywujące są informacje, które Piesio przedstawił w drugiej części swej pracy.

Chronologicznie chór muzyczny w kościele Dominikanów w Lublinie powstał w 1758 roku, kaplica w Stróży k/Kraśnika w 1760 roku, kościół św. Jana Chrzciciela w Baranowie w latach 1764 - 1781, a kościół P.W. Wniebowzięcia NMP w Puchaczowie w latach 1778 - 1786.

Wymienione kościoły mają bardzo charakterystyczny i podobny do siebie podział architektoniczny fasady. Różnią się szczegółami, jednak na pierwszy rzut oka zaobserwować można podobieństwo. Dodatkowo kościół w Baranowie i w Puchaczowie mają bardzo podobny plan i wystrój. Jest bardzo prawdopodobne, że w tak niewielkiej odległości i w okresie czasu, który nie kolidował z budową każdego z wymienionych obiektów, architektem był ten sam człowiek. Lecz czy był nim Józef Grinbergerger do tej pory nie udało się udowodnić.

Rozdział X. ZAKOŃCZENIE

Najciekawszy obiekt architektoniczny w Baranowie powstał w latach 1764 - 1781. Jest to zespół architektoniczny w którego skład wchodzi: kościół pw. św. Jana Chrzciciela wraz z bramą - dzwonnica i otaczającym teren kościelny parkanem. Wszystkie wymienione obiekty budowane były jednocześnie w drugiej połowie osiemnastego wieku. Prace remontowe w nich przeprowadzone nie zmieniły w istotny sposób pierwotnego wyglądu, dzięki czemu są interesującym przykładem budownictwa sakralnego drugiej połowy osiemnastego wieku.

Architektura sakralna ówczesnej Rzeczypospolitej przy swej stylowej jedności miała lokalne odmiany. Dobrym przykładem może być właśnie kościół św. Jana Chrzciciela w Baranowie. Pod względem strukturalnym pozostaje na pewno w tyle za budowlami Pawła Fontany wzniesionymi na tym terenie. Brak jest w bryle baranowskiego kościoła nowatorskich rozwiązań i eksperymentów. Mimo to jest to

kościół wyróżniający się w grupie małych kościołów parafialnych powstałych na terenach północnej Lubelszczyzny w drugiej połowie osiemnastego wieku. Elementem który wyróżnia świątynię w Baranowie jest jej fasada. Nadmierne wydłużenie półkolumn i wklęsłych pseudopilastrów stwarza wrażenie lekkości. Wertykalizm fasady wzmacnia jeszcze umieszczona na osi wieżyczka o kształcie zbliżonym do sygnaturek występujących w tzw. stylu renesansu lubelskiego. Wieżyczka ta łączy więc tradycje budownictwa renesansu lubelskiego z barokiem, tworząc ciągłość w architekturze prowincjonalnej na tym terenie, a zarazem świadczy o jej odrębności.

Zespół architektoniczny który tworzą: kościół św. Jana Chrzciciela, brama - dzwonnica i parkan nie jest niestety stylowo jednolitym zespołem. Na pierwszy rzut oka można zauważyć, że brama -dzwonnica oraz parkan nie posiadają elementów architektonicznych i dekoracyjnych łączących je z kościołem w jednolity zespół architektoniczny. Dzwonnica zbudowana była prawdopodobnie na podstawie gotowego projektu innego architekta.

Na szczególną uwagę zasługuje zakrystia kościoła św. Jana Chrzciciela w Baranowie. Do tej pory nie była ona obiektem szczegółowych badań. Bryła i dekoracja architektoniczna ścian z zewnątrz znacznie różni się od pozostałych elementów baranowskiej świątyni. Po pobieżnej analizie ma się wrażenie, że zakrystia została zbudowana w stylu renesansowym. Można więc zadać pytanie czy podobieństwo do budownictwa renesansowego jest świadomym zabiegiem twórcy kościoła w Baranowie tak jak wieżyczki wieńczące szczyt między nawą a prezbiterium i na fasadzie, czy też budynek mieszczący obecnie zakrystię powstał przed wzniesieniem barokowego kościoła.

Biorąc pod uwagę wcześniejsze wzmianki o powstaniu między rokiem 1603 a 1650 murowanej kaplicy na północ od pierwszego drewnianego kościoła w Baranowie w miejscu drewnianej zakrystii, można założyć, że obecna zakrystia jest przebudowaną renesansową kaplicą. Prace badawcze w podziemiach zakrystii nie przyniosły potwierdzenia tej tezy. Podziemia zakrystii są bowiem zasypane piaskiem w którym można odnaleźć dużą liczbę ludzkich szczątków. Jediną niezasypaną częścią podziemi zakrystii jest klatka schodowa i górna część jednej komory. Zakładając jednak, że kaplica pełniła funkcje sakralne w okresie rozbiórki starego i budowy nowego kościoła obecność ludzkich kości można wytłumaczyć koniecznością przeniesienia szczątków z miejsca budowy nowego kościoła. Przypominam, iż budowa świątyni prowadzona była na terenie dawnego cmentarza grzebalnego. Kolejnym argumentem potwierdzającym tę tezę jest funkcja jaką pełniła kaplica pod koniec XVII i w pierwszej połowie XVIII wieku, o czym pisze Ewa Bortkiewicz.

"Kaplica ta była budynkiem murowanym, przesklepionym. Pełniła funkcje baptysterium, a ponadto znajdowała się tu biblioteka i przechowywano paramenta liturgiczne".

Można wnioskować, że budynek posiadał drugą kondygnację lub strych użytkowy nad sklepieniem. Biorąc pod uwagę fakt, iż jeszcze w roku dwutysięcznym w pomieszczeniach pierwszego piętra nad zakrystią znajdowały się pozostałości parafialnej biblioteki można założyć, że do końca XX wieku górna kondygnacja pełniła tę samą funkcję. Za budynkiem dwukondygnacyjnym przemawia również fakt, iż w kaplicy odbywały się w XVII i XVIII wieku nabożeństwa, a trudno sobie wyobrazić by biblioteka i paramenta liturgiczne były przechowywane w tym samym pomieszczeniu. Ostatnim argumentem, który przemawia za tą tezą o której była mowa wcześniej jest fakt iż elewacja zewnętrzna znajdująca się pod dachem zakrystii i na wysokości pierwszej kondygnacji nie jest otynkowana. Informacje mówiące o lokalizacji kaplicy przy kościele nie są jednoznaczne. Jedne źródła podają że kaplica była wybudowana na miejscu dawnej zakrystii po północnej stronie pierwszego kościoła, lecz zachowała się również relacja z wizytacji biskupiej z roku 1748 która mówi: "przy kościele znajduje się kaplica od strony zachodniej". Ja jednak zakładam, że ta lokalizacja jest błędna, lub kościół drewniany był usytuowany bardziej na wschód od kościoła barokowego. Tego rodzaju wątpliwości mogłyby rozwiązać tylko badania archeologiczne terenu wokół kościoła.

Mimo iż nie ma jednoznacznych dowodów, że zakrystia jest pozostałością przyłączonej do kościoła siedemnastowiecznej kaplicy nie można tego też wykluczyć. Byłby to najstarszy zabytek architektoniczny zachowany na terenie miejscowości Baranów. Mam nadzieję, że to zagadnienie zostanie w przyszłości jednoznacznie wyjaśnione.

BIBLIOGRAFIA

1. Akta Konsystorza Jeneralnego Dyecezyi Lubelskiej (1795-1936), rkps w Kurii Lubelskiej, Rep. 60/IVb4.
2. E. Bortkiewicz, Baranów. Studium historyczno - urbanistyczne, mpis w Archiwum PSOZ w Lublinie 1983, sygn. 2034/T.
3. Kronika Rzymskokatolickiej Parafii św. Jana Chrzciciela w Baranowie, rkps w Archiwum parafialnym w Baranowie.
4. A. Miłobędzki, Zarys dziejów architektury w Polsce, Warszawa 1988.
5. A. Piesio, Późnobarokowy kościół w Baranowie nad Wieprzem "Roczniki Humanistyczne" KUL, T. XIII: 1965, z.4,s. 146 - 160.
6. P. Wiącek, Baranów - zarys historii i rozwoju szkolnictwa, Baranów 1977.
7. M. Zahajkiewicz, Archidiecezja Lubelska - Historia i administracja, Lublin 2000.

8. M. Zahajkiewicz, Diecezja Lubelska. Informator historyczny i administracyjny, Lublin 1985.

9. Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce, Województwo Lubelskie, Warszawa 1995, T.22. s.6 -7.

ZAŁĄCZNIKI

1. Wpis do rejestru zabytków.

2. Rzut poziomy kościoła św. Jana Chrzciciela w Baranowie.